

Výchova ve vztahu k rasismu vůči etnickým skupinám na středních školách v Brně

Pavλίna Marečková

Bakalářská práce
2021

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2020/2021

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE (projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Pavčina Marečková**
Osobní číslo: **H18240**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **Kombinovaná**
Téma práce: **Výchova ve vztahu k rasismu vůči etnickým skupinám na středních školách v Brně**

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti metodologie výchovy, otázek souvisejících s prevencí rasismu a výuky studentů středních škol pocházejících z jiných národností.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníkového šetření.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování bakalářské práce: **Tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

- BALVÍN, Jaroslav, 2012. Pedagogika, andragogika a multikulturalita. Praha: Hnutí R. ISBN 978-80-86798-07-3.
BITTNEROVA, Dana a Mirjam MORAVCOVÁ, 2010. Etnické komunity: v kulturní a sociální různosti. Praha: FHS UK. ISBN 978-80-87398-08-1.
CHRÁSKA, Miroslav, 2016. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5326-3.
KRAUS, Blahoslav, 2014. Základy sociální pedagogiky. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0643-9.
ŠÍŠKOVÁ, Tatjana, 2008. Výchova k toleranci a proti rasismu: multikulturní výchova v praxi. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-182-2.

Vedoucí bakalářské práce: **doc. PhDr. Mgr. Jaroslav Balvín, CSc.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **27. ledna 2021**
Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2021**

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 27. ledna 2021

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval.
V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odporá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídí k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce se zabývá výchovou ve vztahu k rasismu vůči etnickým skupinám na středních školách v Brně. V teoretické části představuje teoretická východiska a základní pojmy vztahující se ke zkoumanému tématu. Obsahuje definice výchovy i vzdělávání a jejich cíle. Na základě vztahu zkoumaného tématu k sociální pedagogice pak poukazuje na nezbytnost multikulturní výchovy. Dále tato bakalářská práce řeší problematiku etnických skupin a rasismu vůči etnickým skupinám. Praktická část obsahuje metodologii a prezentuje výsledky kvantitativního výzkumu zaměřeného na získání informací z oblasti zkušeností studentů s projevy rasismu na vybraných středních školách, přístupu zaměstnanců těchto škol ke studentům jiných etnických skupin a spokojenosti studentů s probíráním témat multikulturní výchovy v rámci vyučovacích předmětů.

Klíčová slova: etnické skupiny, multikulturní výchova, rasismus, střední škola, student, výchova, vzdělávání

ABSTRACT

This bachelor's thesis statement researches education in relation to racism against ethnic groups at secondary schools in Brno. It presents theoretical solutions and basic concepts related to the thesis in question including education and schooling definitions and their goals. Based on the relation of the quantitative research topic to the social pedagogy, it also points out the necessity of the multicultural education. This bachelor's thesis also addresses ethnic groups' issues and racism against ethnic groups. The practical part of the thesis incorporates methodologies and presents the results of the research. The result is gained from experience of students with racism at selected secondary schools, also focused on the approach of the employees of these schools to the students of other ethnic groups as well as students' satisfaction with the discussions about the topics of multicultural education within the educating subjects.

Key words: ethnic groups, multicultural education, racism, secondary school, student, education, schooling

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Touto cestou děkuji doc. PhDr. Mgr. Jaroslavu Balvínovi, CSc., vedoucímu mé bakalářské práce, za její odborné vedení a za podnětné rady, které mi při zpracování mé bakalářské práce poskytl. Taktéž děkuji Mgr. Janě Lepoldové, statutární zástupkyni ředitele Taneční konzervatoře Brno a Mgr. Markétě Maštalířové, zástupkyni ředitele školy Církevní střední zdravotnická škola s.r.o., za pomoc při distribuci dotazníků a konzultace potřebné k vypracování praktické části této práce.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA A ZÁKLADNÍ POJMY	12
1.1 STAV ZKOUMANÉHO TÉMATU V LITERATUŘE DOMÁCÍ, ZAHRANIČNÍ A CIZOJAZYČNÉ	12
1.2 VZTAH ZKOUMANÉHO TÉMATU K SOCIÁLNÍ PEDAGOGICE.....	14
1.3 DŮLEŽITÉ POJMY VZTAHUJÍCÍ SE KE ZKOUMANÉMU TÉMATU.....	16
2 VÝCHOVA A VZDĚLÁVÁNÍ	18
2.1 DEFINICE VÝCHOVY A VZDĚLÁVÁNÍ.....	18
2.2 CÍLE VÝCHOVY A VZDĚLÁVÁNÍ.....	19
2.3 MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA.....	21
3 ETNICKÉ SKUPINY A PROBLEMATIKA RASISMU VŮČI ETNICKÝM SKUPINÁM	25
3.1 ETNICKÉ SKUPINY	25
3.2 PŘEDSUDEKY A STEREOTYPY	27
3.3 POSTOJE.....	29
3.4 DISKRIMINACE	32
3.5 RASISMUS.....	33
II PRAKTICKÁ ČÁST.....	36
4 METODOLOGIE A VÝSLEDKY VÝZKUMU	37
4.2 OBJEKTY VÝZKUMU	38
4.3 PŘEDMĚT VÝZKUMU.....	39
4.4 ANALÝZA VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	40
4.5 ZÁVĚRY VÝZKUMU.....	65
4.6 DOPORUČENÁ ŘEŠENÍ.....	66
ZÁVĚR	68
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	69
SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ	72
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	74
SEZNAM GRAFŮ.....	75
SEZNAM PŘÍLOH	76

ÚVOD

Problematika rasismu vůči etnickým skupinám je palčivou oblastí nejen na středních školách, ale v celé společnosti. Nicméně právě období studia je dobou, kdy se dají názory a postoje k této problematice ještě celkem úspěšně formovat. S příchodem pandemie COVID-19 přešla většina studentů středních škol v České republice na distanční formu výuky. Následkem tohoto vládního rozhodnutí se studenti přestali osobně stýkat, kooperovat na společných projektech a začal být kladen větší důraz na individualismus. Proto jsme se rozhodli zabývat v naší práci problematikou rasismu vůči etnickým skupinám, neboť cítíme, že toto sociálně-kulturní téma by nemělo přestat ve společnosti rezonovat. Jsme si vědomi, že výchova a vzdělávání se v současné době potýkají s nemalými problémy. Obáváme se, že problematika rasismu a multikulturní výchovy, jako prevence proti rasismu, je v současnosti zastíněna jinými problémy.

Chtěli bychom udržet debatu o rasismu a multikulturní výchově stále živou. Naše práce si klade za cíl zjistit, zda mají studenti vybraných středních škol zkušenosti s projevy rasismu na jejich škole a zda jsou motivováni jednat tak, aby bylo těmto projevům předcházeno. Dále bychom chtěli zjistit, jak studenti vybraných středních škol vnímají přístup zaměstnanců ke studentům jiných etnických skupin na jejich školách a zda jsou studenti vybraných středních škol spokojeni s probíráním témat multikulturní výchovy v rámci vyučovacích předmětů na jejich školách. Naše práce vychází z teoretických poznatků českých i zahraničních autorů, kteří se danou problematikou zabývali před námi. Klademe si však za cíl přinést nový a dosud neprezentovaný pohled současných studentů na danou problematiku.

V první, teoretické části práce, vymezujeme teoretická východiska a základní pojmy, které se vážou ke zkoumanému tématu. Ozřejmujeme vztah zkoumaného tématu a sociální pedagogiky, poukazujeme na důležitost výchovy a vzdělávání studentů středních škol, které mohou pomoci v utváření správných postojů a zároveň na důležitost multikulturní výchovy.

Druhá část je praktická. Obsahuje námi vykonaný kvantitativní výzkum, který byl proveden formou dotazníkového šetření, na základě našeho originálního a dosud nepublikovaného dotazníku. Následně byl tento dotazník vyhodnocen a byly z něj vyvozeny závěry. Na základě získaných poznatků nakonec navrhuje řešení a doporučujeme vhodná východiska.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA A ZÁKLADNÍ POJMY

1.1 Stav zkoumaného tématu v literatuře domácí, zahraniční a cizojazyčné

Vzhledem k tomu, že je naše bakalářské práce zaměřena na výchovu, rasismus a multikulturní výchovu, která má rasistickému chování předcházet, zaměříme se v této podkapitole především na literární zdroje, které se danými, výše uvedenými, pojmy zabývají. Jednotlivé pojmy budou v dalších kapitolách a podkapitolách definovány a podrobněji rozebírány. V této podkapitole se seznámíme s tím, jak k jednotlivým pojmům a jejich vymezení přistupují autoři nejen domácí, ale také autoři zahraniční.

Prvním z klíčových pojmů naší práce je výchova. V České republice se této oblasti věnuje PhDr. Tatjana Šišková, která jakožto předsedkyně Asociace mediátorů ČR napsala dvě knihy s touto tematikou, ale jakožto vysokoškolská učitelka a lektorka kurzů pracující pro MŠMT, MPSV, MV publikovala další knihy zaměřené na problematiku výchovy, tolerance proti rasismu, migranty a menšiny. Kromě toho působí také v legislativní komisi ministerstva spravedlnosti.

Nejen výchovou jako takovou, ale také výchovou v širším kontextu, se zabývá zahraniční autor, doc. PaedDr. Slavomír Laca, Ph.D. Tento slovenský vysokoškolský pedagog působící na Vysoké škole sociální práce sv. Alžbety v Bratislavě, člen pracovní skupiny Asociace vzdělavatelů v sociální práci ČR se již mnoho let věnuje publikování knih a odborných textů na téma sociologie, sociální pedagogika, speciální pedagogika, výchova atd.

Oba výše zmínění autoři nám byli užitečnými zdroji informací z oblasti výchovy, a proto je v naší práci rozhodně nelze opomenout.

Jak jsme uvedli v úvodu této podkapitoly, další klíčovou oblastí naší práce je oblast rasismu.

U nás se multikulturní tematikou, problematikou romských a národnostních menšin, pedagogikou a výchovou, zabývá mimo jiné doc. PhDr. Mgr. Jaroslav Balvín, CSc., který nyní působí na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. Právě z jeho knihy Pedagogika, andragogika a multikulturalita budeme v další podkapitole čerpat definici a charakteristiku základního pojmu naší práce – rasismu. Tento vysokoškolský pedagog na své studenty působí jako znalec daného oboru nejen svými odbornými přednáškami a texty, ale jeho

lyrismus ovlivňuje již několik let tyto studenty také díky jeho druhé stránce osobnosti, která se projevuje především přes jeho fotografickou a básnickou činnost.

Problematikou rasismu v celosvětovém měřítku se zabýval americký autor, aktivista, historik, profesor dějin na Stanfordské univerzitě, George M. Fredrickson. Tento autor vydal několik textů, napsal celkem osm knih a nespočet různých článků. Za jeden z nich dokonce získal cenu Ralpa Walda Emersona a cenu Merle Curtiho a stal se finalistou Pulitzerovy ceny. Jeho nejzásadnější práce se soustředily na historii rasy a rasismus ve Spojených státech a na celém světě, a proto z jeho publikace *Racism: A Short History* z roku 2002, která vyšla v českém překladu Veroniky Matysové *Rasismus: stručná historie* v roce 2003, jsme rovněž čerpali informace pro naši práci.

Třetí z nejzásadnějších oblastí naší práce je oblast multikulturní výchovy, která má za cíl především působit preventivně proti rasismu a rasistickým projevům. Také pojímům multikulturní výchovy se věnuje celá řada autorů tuzemských i zahraničních.

Z našich domácích autorů bychom rádi vyzdvihli především osobnost Prof. PhDr. Jana Průchy, DrSc. Ten je zakladatelem České asociace pedagogického výzkumu, působil v mezinárodních vědeckých organizacích a redakčních radách odborných časopisů, vydal desítky knih a stovky článků v časopisech a sbornících, zabývajících se alternativním školstvím, andragogikou, komunikací, pedagogikou, psychologiií vzdělávání, výchovou a multikulturní výchovou. Tento přední odborník v oblasti pedagogiky pracoval jako konzultant a nezávislý expert, a za svůj život přednášel na celé řadě domácích i zahraničních univerzit. Svoji zatím poslední knihu *Psychologie učení* vydal v roce 2020.

V rámci zahraničních autorů, zabývajících se pojmy výchova a multikulturní výchova, jsme si jako zdroj relevantních informací, vybrali Dr. Jamese Alberta Bankse. Tento americký pedagog byl od roku 1969 až do roku 2019 ředitelem Centra multikulturního vzdělávání University of Washington, prezidentem Americké asociace pro pedagogický výzkum, Národní rady pro sociální studia, členem Národní akademie vzdělávání a inauguračním členem Americké asociace pro pedagogický výzkum. Banks je známý díky výuce společenských věd, multikulturní výchovy a výchovy k celosvětovému občanství. Ve svém životě byl oceněn řadou vědeckých cen a v roce 2018 získal cenu Národní asociace pro multikulturní vzdělávání za celoživotní dílo. Je považován za průkopníka a jednoho ze zakladatelů oboru multikulturní výchovy.

1.2 Vztah zkoumaného tématu k sociální pedagogice

Máme-li se zabývat vztahem zkoumaného tématu k sociální pedagogice, je potřeba si hned na začátku samotnou sociální pedagogiku definovat a podrobněji rozebrat.

➤ Sociální pedagogika

Jednoznačná definice sociální pedagogiky neexistuje. Sociální pedagogiku vnímají a popisují různí autoři odlišně. Rozdílnosti převládají především ve vymezení samotné sociální pedagogiky, dále se autoři rozcházejí v pohledu na hlavní proudy a směry sociální pedagogiky a odlišný názor mají také na vztah sociální pedagogiky k sociální práci.

Švarcová (2005) v publikaci *Základy pedagogiky* konstatuje, že tato nejednoznačnost definice sociální pedagogiky vyplývá z neustálého rozvoje tohoto vědního oboru. Uvádí, že v širším pojetí lze sociální pedagogiku chápat jako vědu, která se zaměřuje na činnost sociálního prostředí na člověka. V užším pojetí se pak jedná o disciplínu, která je zaměřena na pedagogické působení u sociálně problémových jedinců. Autorka se ve své publikaci přiklání k širšímu pojetí a sociální pedagogiku chápe jako pedagogiku sociálních vztahů působících v procesu výchovy a vzdělávání.

➤ Vztah výchovy a sociální pedagogiky

Stejně jako Blahoslav Kraus, Věra Poláčková et al. v knize *Člověk – prostředí – výchova*, začneme nejprve charakteristikou výchovy samotné. Pojem výchova je často používaný výraz, který se na první pohled zdá jako prostý, avšak vystihnout podstatu tohoto slova nelze zcela jednoznačně. Pohlížet na výchovu je totiž možno z několika úhlů. Výše zmínění autoři se přiklání k chápání výchovy jako k „*činnosti životem podmíněné a život podmiňující*.“ (Komenda in Kraus, Poláčková et al., 2001, s. 41) Zároveň lze výchovu chápat jako záměrné a cílené usměrňování života jedince, které probíhá v určitém kulturně společenském systému v průběhu celého jeho života.

Na základě již zmíněného můžeme konstatovat, že vztah výchovy a sociální pedagogiky lze chápat jako spojení neustále se vyvíjejících odvětví, která jedince provází celým jeho životem, usměrňují jeho chování v sociálním prostředí především k pozitivním a kladným vztahům a postojům vůči jiným lidem či věcem. Jedná se o záměrné ovlivňování a utváření osobnosti člověka nebo skupiny v rámci celé společnosti. Proto je důležité zaměřit se především na dospívající mládež, která si buduje svoji vlastní osobnost a zaujímá životní postoje. Měli bychom ji vhodně zvolenou formou vést především k chápání, empatii a

toleranci ke svému okolí. Díky tomu lze předpokládat, že působením sociálně pedagogických vlivů a řádné výchovy, by se takto formovaná mládež měla vyvarovat nesnášenlivosti, ponižování a útokům vůči svému okolí.

➤ Vztah rasismu a sociální pedagogiky

„Diskriminační teorie, která hlásá nerovnocennost lidských ras. Obvykle je spojena s genocidou – vyhlazováním méněcenné rasy nadřizenou.“ Takto definuje pojem rasismus Jaroslav Balvín (2012, s. 52). Rasismus, nejen v pojetí Balvína, je skutečně většinovou společností vnímán především na základě odlišnosti lidských ras a lze předpokládat, že v momentě, kdy jedna lidská rasa začne považovat jinou lidskou rasu za méněcennou, začne vůči ní také diskriminačně vystupovat. Za toto vystupování lze považovat různé projevy rasové nesnášenlivosti, v extrémních případech samotnou genocidu.

Vztah rasismu a sociální pedagogiky můžeme vidět především v případech, kdy pedagogové cíleně působí nejen na sociálně problémové jedince v oblasti projevů nesnášenlivosti. Sociální prostředí má na každého člověka zcela zásadní vliv. Neustále se vyvíjí, stejně jako vnímání rovnocennosti či nerovnocennosti jednotlivých lidí, případně skupin lidí. Proto by sociální pedagogika v kontextu rasismu měla především cílit na prevenci těchto negativních projevů.

➤ Vztah multikulturní výchovy a sociální pedagogiky

Švingalová (2007, s. 33) ve své publikaci Úvod do multikulturní výchovy píše, že *„v nejobecnějším slova smyslu je možné multikulturní výchovu chápat jako výchovu k pochopení a respektování každého člověka v jeho podstatě a teprve potom také v jeho jinakosti (odlišnosti) od druhých.“* Dále uvádí, že *„v užším slova smyslu lze multikulturní výchovu chápat jako edukační činnost připravující děti a mládež na život v multikulturní společnosti, která je a vždy bude etnicky, rasově, kulturně, nábožensky, sociálně či jinak variabilní.“*

Vztah multikulturní výchovy a sociální pedagogiky lze díky tomu chápat jako spojené nádoby. Jedna ovlivňuje druhou a naopak. Sociální pedagogika je pro multikulturní výchovu zdrojem poznatků o působení sociálního prostředí na člověka a multikulturní výchova díky své edukativní činnosti zase zpětně ovlivňuje sociální pedagogiku tím, že jí ukazuje jak pracovat nejen se sociálně problematickými jedinci.

1.3 Důležité pojmy vztahující se ke zkoumanému tématu

Kultura

„Termín má různé významy v jednotlivých sociálních vědách. V pedagogické sféře se uplatňuje hlavně v těchto významech: **1** Kultura jakožto komplex materiálních, především ale nemateriálních výtvorů (poznatků, idejí, hodnot, morálních norem aj.), které lidská civilizace během svého vývoje vytvářela... **2** Kultura ve smyslu sociologickém a kulturněantropologickém znamená způsoby chování, sdílené normy, hodnoty, tradice, rituály aj., jež jsou charakteristické pro určité sociální nebo etnické skupiny.“ (Průcha, 2013, s. 135)

Pedagog

„Termín má dva významy: **1** Učitel, v různých typech a stupních školy, včetně vysokoškolských učitelů, resp. pedagogický pracovník v širším slova smyslu. Ang. educator, pedagogue. **2** Teoretický pedagog, odborník v pedagogické vědě, pedagogickém výzkumu. Ang. educationalist. => pedagogika“ (Průcha, 2013, s. 188)

Pedagogika

„ **1** V odborném významu věda (teorie a výzkum) zabývající se vzděláváním a výchovou v nejrůznějších sférách života společnosti. Není tedy vázaná pouze na vzdělávání ve školských institucích a na populaci dětí a mládeže. V zahraničí se ve významu „pedagogika“ často používá termín „pedagogická věda“ (angl. educational science, něm. Erziehungswissenschaft)... **2** Obor studia na pedagogických fakultách a jiných fakultách připravujících učitele, resp. předmět (kurz) v rámci tohoto studia. **3** Zvláště v anglosaském kontextu „to, co učitelé dělají, aby dosáhli cílů vzdělávání.“ (Průcha, 2013, s. 198)

Rasa

„Pojem „rasa“ v sobě nese čtyři rozdílné významy. Používal se anebo se používá jako synonymum pro:

1) druhy (například ve formě „lidská rasa“);

2) poddruhy Homo sapiens (například „negroidní rasa“);

3) etnicitu nebo náboženství (například jako „irská rasa“ nebo „židovská rasa“);

4) sociálně na základě viditelných, dědičných charakteristik definovanou skupinu (například „afričtí Američané“ ve Spojených státech nebo „barevní“ v JAR).“ (Danics, Kamín, 2005, s. 78)

Střední škola

„*střední škola* -> *střední školství*

střední školství Soustava škol poskytujících střední vzdělání (v úrovni ISCED 3A-3C), následující po ukončení vzdělání základního. V ČR ji tvoří: gymnázia, střední odborné školy, střední odborná učiliště, konzervatoře, a to včetně speciálních středních škol. Střední školství je silně diferencované podle oborů a tvoří jej celkem 1766 škol s více než 450 000 žáky.“ (Průcha, 2013, s. 290)

Student

„Žák/posluchač na střední nebo na vysoké škole. Student prezenčního (denního) studia, jehož základní povinností je účastnit se výuky; student kombinovaného studia zvládá stejný obsah (studijní program svého oboru) na základě konzultací (společných i individuálních) s učiteli školy, a především na základě řízeného samostudia. Kontrola jeho studia stejnou formou jako u studenta denního studia – zkoušky, zápočty, praxe, písemná práce.“ (Kolář, 2012, s. 134)

2 VÝCHOVA A VZDĚLÁVÁNÍ

2.1 Definice výchovy a vzdělávání

Průcha ve své knize Přehled pedagogiky věnuje výchově a vzdělávání značnou pozornost, stejně jako vztahu těchto dvou pojmů navzájem. V této publikaci uvádí, že výchova a vzdělávání jdou v pedagogice tak říkajíc ruku v ruce. Poukazuje na skutečnost, že výchova se v teoriích stejně jako v různých učebnicích pedagogiky označuje a definuje odlišně. Vymezuje zde obecné užití tohoto slova. V tomto obecném pojetí se tedy jedná o „*činnost, která ve společnosti zajišťuje předávání „duchovního majetku“ společnosti z generace na generaci.*“ (Průcha, 2009, s. 16)

Zjednodušeně lze tedy říci, že předávání vzorců a norem chování, jako jsou např. komunikace, zvyky, hygienické návyky apod., se realizují pomocí rodinné výchovy a to od samotného narození dítěte. Z pedagogického hlediska je hlavní složkou výchovného procesu „socializace“. Socializací je míněno, že se jedinec „zspolečensťuje“. Zspolečensťování si můžeme vyložit jako přizpůsobování se jedince ostatním jedincům dané společnosti pod vlivem výchovy a spontánní nápodoby v průběhu celého jeho života.

V pedagogickém pojetí je výchova považována za „*záměrné působení na osobnost jedince s cílem dosáhnout změn v různých složkách osobnosti*“. (Průcha, 2009, s. 17)

Průcha uvádí, jak o výchově pojednávají samotní pedagogové. Ti hovoří o „utváření“ a „formování“ osobnosti, přičemž odlišují výchovu rozumovou, tělesnou, uměleckou atd.

Když se pozastavíme nad znaky výchovy, zjistíme, že hlavním atributem je záměrnost. Při výchově ve škole se můžeme setkat se záměrností uvědomovanou, avšak v běžném životě jedince se můžeme setkat i s výchovou neuvědomovanou. Výchova neuvědomovaná je jedinci předávána prostřednictvím rodičů. Obtíže nastávají ve chvíli, kdy je pojem výchova užíván ve spojení s pojmem vzdělávání. Z jedné strany se totiž můžeme na výchovu a vzdělávání dívat jako na dva vzájemně propojené jevy, avšak ze strany druhé můžeme vidět, že vzdělávání se od výchovy liší, neboť zmíněné vzdělávání představuje specifičnost, která se s výchovou nekryje. Pohled na výchovu v pedagogické teorii jsme si již ozřejmili výše. Co se vzdělávání týče, má se v této teorii za to, že vzdělávání se „*chápe jako proces záměrného a organizovaného osvojování poznatků, dovedností, postojů aj., typicky realizovaný prostřednictvím školního vyučování.*“ (Průcha, 2009, s. 17)

Průcha zde poukazuje i na problém, se kterým se setkávají teoretici pedagogiky. Tímto problémem je, že v rámci teoretického výkladu tyto dva pojmy, tj. výchova a vzdělávání, lze oddělit, kdežto z praktického hlediska, je to zcela nemožné. Tato skutečnost se tak odráží a projevuje ve školním vyučování, kde učitel či pedagog své žáky vzdělává a zároveň vychovává. (Průcha, 2009)

Jak jsme si nastínili výše, pojem výchova a vzdělávání jsou dva odlišné pojmy, které v praktickém životě bez sebe nedokáží fungovat. S ohledem k tématu naší práce je zapotřebí zmínit i jeden z aspektů výchovy, a to výchovu k toleranci vůči ostatním a sobě navzájem.

Tomuto tématu se u nás věnuje Tatjana Šišková ve své publikaci *Výchova k toleranci a proti rasismu* z roku 2008. Výše zmíněná autorka v úvodu čtvrté kapitoly s názvem *Metodika práce s mládeží* poukazuje na změny, které u nás nastaly po roce 1990, kdy se naše země začala otevírat okolnímu světu. Lidé sem přicházeli z různých důvodů. Byli to cizinci nejrozmanitějších národností a etnik a přinášeli k nám rozmanité zvyky a nám naprosto odlišné aspekty chování, kultury, náboženství apod. Šišková poukazuje na to, že svět je jiný než dříve a považuje za důležité, aby se naše chování na základě těchto změn neustále vyvíjelo. Zároveň poukazuje na to, že v nás není zabudován „gen tolerance“, a proto je zapotřebí, abychom novým podmínkám kolem nás porozuměli a přizpůsobili se jim ku prospěchu všech. Zastává názor, že mladí lidé mají větší šanci přizpůsobit se. Díky multikulturní výchově mají možnost naučit se a porozumět novým informacím i dovednostem a zároveň je přijímat. Je nutno poukázat na to, že multikulturní výchova není otázkou jednoho vyučovacího předmětu. Je spíše jakýmsi souborem otevřené komunikace, která dále vede k rovnému přístupu vůči lidem navzájem, přes schopnosti hledat to, co nás spojuje až k touze získat informace, se kterými se dále učíme pracovat a díky kterým pak efektivně řešíme konflikty, které sám život přináší.

2.2 Cíle výchovy a vzdělávání

Dle *Pedagogické encyklopedie* (ed.) Jana Průchy (2009) se cíle vzdělávání, tedy i výchovy, řadí k důležitým pedagogickým pojmům. Definují totiž edukační úmysly a směřují k žádaným postupům, čímž předběžně stanovují výsledky, kterých má být za pomoci výchovy a vzdělávání dosaženo při vyučování. Tyto cíle se mění v návaznosti na změny ve společnosti. Jedná se o změny, které jsou záměrné pro rozvoj jedince, k čemuž nám dopomáhají výchovně vzdělávací aktivity.

Skalková v publikaci *Obecná didaktika* uvádí, že „*jádro problematiky vzdělávání se vztahuje k celistvé osobnosti člověka.*“ (Skalková, 2007, s. 27)

Obecně se předpokládá, že si jedinec v průběhu vzdělávání osvojí soubor různých vědomostí a dovedností, které pak bude užívat při řešení nově vzniklých situací, úkolů apod. Vzdělávání s sebou nese i osvojování si morálních hodnot. Tyto hodnoty jsou pak součástí vytváření postojů nejen ke světu a společnosti, ale i k sobě samému. Při procesu vzdělávání jedinec rozvíjí svoji individuální stránku za pomoci osobních zkušeností, svého vlastního myšlení apod. Díky tomu utváří pochopení pro kulturu svou, i pro kultury odlišné. Jak autorka v publikaci uvádí „*v obecném cíli vzdělání jsou vyjádřeny potřeby společnosti i jednotlivce.*“ (Skalková, 2007, s. 27)

Vzdělávání utváří podmínky pro to, aby se jedinec dokázal začlenit do společenského a kulturního života stejně tak, jako do pracovního procesu. Proto, aby se cíle vzdělávání, potažmo i výchovy, rozvíjely je zapotřebí, aby byl kladen důraz na jednotnost osvojování si vědomostí i celkový rozvoj osobnosti jedince. Stejně tak je potřeba klást důraz na výchovu při školní výuce. Dále je důležité, aby nebyl opomíjen rozměr obsahu vzdělávání a kvalita přípravy. Zároveň by měl být důraz kladen na učení, které za pomoci zkušeností žáků, dopomáhá řešit jejich osobní i společenské otázky jejich běžného života. Toto učení by tak mělo vést k praktickému užívání těchto osvojených vědomostí, jež dopomáhají při řešení konfliktních situací a zároveň rozvíjí citlivost pro nynější a budoucí problémy společnosti. V neposlední řadě je důležité zohledňovat kulturu učení a vyučování, pomocí které je umožněn rozvoj kritického myšlení a tvořivosti, a to nejen při činnostech praktických, ale i teoretických, což napomáhá rozvoji potřeb i dovedností pro další sebevzdělávání. (Skalková, 2007)

Společnost dlouhodobě klade požadavky na lidskost a ušlechtilost každodenního lidského jednání. Tyto požadavky byly definovány jako cíle, které by měl jedinec splňovat, aby odpovídal úrovni života dané doby. „*Stanovení cílů výchovy a vzdělávání je závislé na podmínkách existence lidské bytosti, která se formuje pod vlivem minulosti, přítomnosti a budoucnosti*“ (Maňák, Janík in Průcha (ed.), 2009, s. 132)

Cíle vzdělávání jsou u nás vymezeny v zákoně č. 561/2004 Sb., Zákona o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). Zcela konkrétně formulují cíle vzdělávání kulikulární dokumenty, např. rámcově vzdělávací programy (dále jen RVP). Z cílů vzdělávání se přirozeně odvozují jeho postoje, které

vyjadřují představy o charakteru požadavků na vzdělání dané společnosti. (Maňák, Janík in Průcha (ed.), 2009)

Maňák a Janík s odkazem na J. Patočku vysvětlují, že při rozboru možností a limitech výchovy „*cíle výchovy poukazují na jisté chtění, na určité životní úsilí, a proto nelze zůstat pouze při teoretické otázce, nýbrž je nutno jít dále, přejít k otázkám praktickým.*“ (Maňák, Janík in Průcha (ed.), 2009, s. 134)

Tím je nastíněna spojitost vzdělávacích cílů s obsahem vzdělání a osvojovaným učivem. Podmínkou úspěšně zvládnutého edukačního procesu je pak jasně předem definovaný cíl a jeho konkretizace a metodika procesu, jimž k definovanému cíli dospějeme. Jelikož se požadavky společnosti vyvíjejí, je zapotřebí věnovat této problematice neustálou pozornost a pružně reagovat na probíhající změny a spolu s nimi upravovat cíle i metodické postupy, které vedou k naplnění těchto cílů.

2.3 Multikulturní výchova

Multikulturní výchovu lze jistě oprávněně považovat za jednu z nejdůležitějších a nejvýznamnějších složek výchovně vzdělávacího procesu. Je-li multikulturní výchova v dostatečné míře zahrnuta do výchovně vzdělávacího procesu, může významnou měrou ovlivnit koexistenci všech etnických skupin a vést ke spokojenému a nekonfliktnímu soužití. Na multikulturní výchovu lze pohlížet z mnoha úhlů pohledů. Je to často diskutované téma, a proto nemůžeme očekávat jednoznačnou definici tohoto pojmu.

Průcha (2011, s. 15) definuje multikulturní výchovu jako „*edukační činnost zaměřenou na to, aby učila lidi z různých etnik, národů, rasových a náboženských skupin žít spolu, vzájemně se respektovat a spolupracovat*“. Dále uvádí, že multikulturní výchova se „*provádí na základě různých programů ve školách a v mimoškolních zařízeních, v osvětových akcích, v reklamních kampaních, v politických opatřeních.*“

Pro porovnání si uvedeme vymezení multikulturní výchovy, tak jak ji chápe Kirovová (2003, s. 9). Ta uvádí, že „*multikulturní výchova v širokém pojetí je zaměřena na různé aspekty soužití a spolupráce lidí různé příslušnosti rasové, národní, etnické, kulturní, sociální, skupinové apod.*“ Dále podotýká, že multikulturní výchova „*zasahuje a projevuje se v různých aspektech života lidí. Cílem MKV je připravit lidi v kulturně heterogenní společnosti.*“

Na multikulturní výchovu lze tedy pohlížet jako na účelové působení výchovně vzdělávacího procesu. Cílem této multikulturní výchovy je pak změna osobnosti člověka, který by měl být na základě této výchovy připraven na život v multikulturní společnosti.

Průcha (2011) uvádí, že multikulturní výchova nevznikla jen tak náhodou. Zrodila se v důsledku určitých neodkladných společenských problémů. Obzvláště v USA se snažili zmírňovat dlouhotrvající konflikty, které se týkaly rasové odlišnosti. Objevovaly se zde konflikty týkající se soužití bělošských Američanů se zástupci jiných etnik, což vedlo k občanským nepokojům a zvýšené kriminalitě. Právě proto se začaly objevovat snahy a pokusy o zlepšení společenského klima v podobě nápravných akcí a programů, které měly vést ke zlepšení vztahů různých ras a etnik. V Kanadě byla situace obdobná. Začaly se tedy realizovat různé jazykově edukační programy na školách, které měly za cíl zlepšení soužití. Tyto programy se po roce 1989 rozšířily i do všech demokratických zemí, tedy i do tehdejšího Československa. Výhodiskem multikulturní výchovy se stal multikulturalismus.

„Multikulturalismus je ideologie, kterou můžeme přijímat nebo odmítat, kdežto multikulturalita existuje objektivně a je nezávislá na našich názorech a stanoviscích.“
(Průcha, 2011, s. 149)

Průcha (2011) uvádí, že klíčovými atributy multikulturalismu byly teorie o rovnocennosti lidských kultur, jakož i rasových a etnických společenství.

- Každé etnikum má své zvláštnosti. Ty vytvářejí její osobitost a měly by být respektovány a tolerovány ostatními etnickými skupinami.
- Všechny lidské kultury, rasová a etnická společenství jsou stejně hodnotná a do historie i rozvoje lidské civilizace přináší svůj vlastní otisk.
- Se všemi členy lidských kultur musí být zacházeno rovnoprávně. Musí mít rovnou příležitost se vzdělávat, jakož i uplatnit se v pracovním životě.

V oblasti vzdělávání tyto tři výše zmíněné teorie podporovaly výuku dětí z rodin etnických menšin a také imigrantů. Staly se „vědou“ multikulturní výchovy ve spoustě zemí a byly zařazeny do vzdělávacích programů a učebnic. U nás se tak můžeme setkat například se zavedením romských asistentů pro romské žáky při školním vyučování.

Balvín (2012) uvádí, že výchova je nedílnou součástí multikulturalismu. Uskutečňuje se prostřednictvím školního vyučování, probíhá ve školním prostředí, ale také v prostředí

mimoškolním a rodinném. „Cílem tohoto záměrného pedagogického působení na dítě, mládež i dospělé je, aby vychovávaný získal zejména postoje a přesvědčení, že příslušníci každé kultury mají přirozené právo na její existenci, uchování a další rozvoj.“ (Balvín, 2012, s. 34)

Můžeme konstatovat, že multikulturní výchova by měla být propojena nejen v rámci výchovy a vzdělávání ve školských zařízeních, ale měla by se vykonávat také v rodině a širší společnosti.

Buryánek (© 2006, Metodický portál RVP.cz) se zabývá otázkou, proč se multikulturní výchova stala součástí kurikulárních dokumentů a popisuje koncepci multikulturní výchovy v RVP. Nynější doba s sebou nese celou řadu změn. Jednotlivé složky vzdělávacích procesů jsou také v neustálém vývoji a prochází změnami. Uvádí také, že rámec vzdělávání, který dříve stačil pro úspěšnost v oblasti pracovní, občanské i soukromé je v dnešní době téměř nedostačující. Dále poukazuje na skutečnost, že jednou z podstatných složek vzdělávání je příprava jedince na život ve společnosti a ve světě. Proto jsou také kladeny nové a nové nároky na tento vzdělávací systém. Ten se přeměňuje za pomoci nových kurikulárních dokumentů, jako jsou RVP, ve kterých můžeme nalézt např. aktuální popis cílových kompetencí, nové struktury učiva, organizaci výuky, ale také stále aktualizované vzdělávací obsahy, ve kterých jsou zahrnuta nová témata, jež se pojí s aktuálními situacemi ve společnosti. Tato témata zahrnují i multikulturní výchovu, která cílí k tomu, aby studenty připravila pro takové aspekty života, které se dotýkají kulturní a sociální rozdílnosti. Dá se říci, že vývoj České republiky je v porovnání s ostatními evropskými státy méně progresivní. Je však zapotřebí počítat s tím, že s narůstající globalizací bude i u nás docházet ke stále výraznějším změnám v této oblasti. Multikulturní výchova vychází ze skutečnosti, že některé menšiny mají nižší sociální status, většinová společnost vůči nim vystupuje nevráživě a podporuje negativní etnické stereotypy. „*Negativní aspekty mezikulturních kontaktů, jako jsou xenofobie, intolerance a rasismus, navíc ohrožují soudržnost demokratické společnosti...*“ (Buryánek, © 2006, Metodický portál RVP.cz)

Chceme věřit, že tak jako se vyvíjí lidská společnost obecně, bude se neustále vyvíjet i proces výchovy a multikulturní výchova se stane důležitější součástí vzdělávání. Naší ideou je, aby se multikulturní přístup projevil napříč všemi oblastmi lidské existence, nejen ve školním učivu, ale také v přístupu pedagogů ke studentům, jejich rodinám a od nich se

dále šířil do mimoškolního života a postupoval tak od studentů a jejich rodinných příslušníků k širšímu okolí.

„Multikulturní výchova jako průřezové téma přispívá k naplňování vzdělávací strategie již na úrovni obecných vzdělávacích cílů a klíčových kompetencí.“ (Buryánek, © 2006, Metodický portál RVP.cz)

Rozvíjí zejména kompetence sociální a mezilidské, kde napomáhá k dobrým mezilidským vztahům za pomoci ohleduplnosti a úcty při jednání s jinými. Dále rozvíjí dovednosti komunikační, kde jsou respektovány názory a přesvědčení jiných a jedinec se tak díky empatii dokáže vcítit do jiné osoby, čímž odmítá jakékoliv hrubé zacházení. Zároveň respektuje, chrání a cení si tradic i kulturního a historického dědictví daného jedince.

„Obecně platí, že RVP klade důraz na výchovu zodpovědných, otevřených, kriticky myslících, komunikativních, tolerantních a solidárních občanů...“ (Buryánek, © 2006, Metodický portál RVP.cz)

3 ETNICKÉ SKUPINY A PROBLEMATIKA RASISMU VŮČI ETNICKÝM SKUPINÁM

3.1 Etnické skupiny

Wolf (2000, s. 41) uvádí, že „*etnická skupina se vyznačuje především určitým stupněm vývoje: vzniká na základě skupiny rodů a kmenů pravděpodobně již v neolitu a vyvíjí se v závislosti na hospodářsko-kulturním vývoji společnosti.*“

Jak Wolf dále uvádí, později v historii, v období feudalismu, vznikají národnosti. Během průmyslové revoluce, v období kapitalismu, pak dochází k přerodu národností v národy. Na rozdíl od starověkých národů se v nitru národů moderních mohou vyskytovat ještě další menší etnické skupiny, pro které jsou charakteristické různé a specifické zvláštnosti, jako kultura, hospodářství, náboženství apod. Tyto skupiny se nazývají etnografické nebo může jít o národnostní skupiny či národnostní menšiny. Etnické skupiny se tedy v historii formovaly seskupením jedinců se společným původem, stejným jazykem, společnou duchovní kulturou. Etnické skupiny jsou stálé, unikátní a vzájemně se liší složením jedinců. Příslušníci etnických skupin obvykle náleží k rasám, které se vyskytují v určitém teritoriálním území. Toto teritorium nemusí být stejné jako území nějakého konkrétního státu. Většinou se jedná o menší teritorium uvnitř většího státu, případně přesahuje hranice více států najednou.

Průcha (2004, s. 51) definuje etnickou skupinu, neboli také etnikum, jako „*společenství lidí, kteří mají společný rasový původ, obvykle společný jazyk a sdílejí společnou kulturu.*“ Etnikum se pak vyznačuje společnou etnicitou. V případě etnicity hovoříme o „*vzájemně provázaném systému kulturních (materiálních a duchovních), rasových, jazykových i teritoriálních faktorů, historických osudů a představ o společném původu působících v interakci a formujících etnické vědomí člověka a jeho etnickou identitu.*“ (Průcha, 2004, s. 51)

Pojem etnikum je se svým obsahem takřka shodný s pojmem etnická skupina. Etnikum většinou představuje společenství, které je rozvinuto na úrovni národa. Etnickou skupinu pak charakterizují společenství, která do úrovně národa nedospěla. V České republice jsou nejtypičtějším příkladem etnické skupiny Romové. Mají své vlastní charakteristické vzezření, kulturu, používají svůj vlastní jedinečný jazyk, a přesto netvoří žádný jednotný romský stát.

V rámci odborných publikací či obvyklého povědomí můžeme narazit na pojmy, které se s pojmem etnika často pletou a vzájemně zaměňují. Konkrétně se jedná o pojmy národ, národnost a národnostní menšina. Proto si dané pojmy podrobněji ozřejmíme:

- *„Národ je osobité a uvědomělé kulturní a politické společenství, na jehož utváření mají největší vliv společné dějiny a společné území.“ (Průcha, 2004, s. 54)*

Z pohledu Kajanové (2009) je národ uskupení různých skupin lidí, kteří mají společné území, kulturu a jazyk bez ohledu na jejich rasovou příslušnost. Aby vznikl národ a byl funkční, nemusí mít jeho členové stejné biologické znaky. Např. dle studie Institutu Montaigne, publikované v lednu 2004, tvořili cca 85% obyvatel Francie běloši evropského původu, 10% lidé ze severní Afriky, 3,5 % černoši a 1,5 % lidé asijského původu.

- *„Národnost jako příslušnost k určitému národu je v současném světě chápána ve dvojitým smyslu pojmu „národ“: (1) Národ ve smyslu etnickém je soubor osob obvykle se společným jazykem, společnou historií, tradicí a zvyky, společným územím a národním hospodářstvím. (2) Národ ve smyslu politickém je prostě soubor občanů určitého státu, tedy soubor osob se státní příslušností tohoto státu.“ (Průcha, 2004, s. 57)*

Poněkud odlišně na národnost pohlíží ve své publikaci Myslet sociologicky – netradiční uvedení do sociologie Z. Bauman (2010). Ten poukazuje na přitažlivost národního státu v případě, že je tento stát dostatečně suverénní. Příliv imigrantů do takového národa zpochybňuje podstatu národní příslušnosti a poukazuje na fakt, že imigranti se takřikajíc před očima proměňují v „nás“. Národnost je pak dle Baumana jednoduše otázkou rozhodnutí.

Pro definici pojmu národnostní menšina použijeme Zákon č. 273/2001 Sb., Zákon o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů, neboť v § 2 se uvádí, že:

- *„Národnostní menšina je společenství občanů České republiky žijících na území současné České republiky, kteří se odlišují od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi, tvoří početní menšinu obyvatelstva a zároveň projevují vůli být považováni za národnostní menšinu za účelem společného úsilí o zachování a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka a kultury a zároveň za účelem vyjádření a ochrany zájmů jejich společenství, které se*

historicky utvořilo.“ (Zákon č. 273/2001 Sb., částka 104, Sbirka zákonů České republiky)

Tuto definici lze použít nejen na obyvatele České republiky, ale také na obyvatele jiných států. Národnostní menšiny jak známo nežijí jen v ČR, ale po celém světě. Definici uvedenou v zákoně č. 273/2001 Sb., Zákon o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů lze parafrázovat také v jiných zemích.

Tématem, velmi úzce souvisejícím s etnickými skupinami, se obzvlášť v posledním desetiletí stali imigranti. Průcha (2001) se zabývá postoji majoritní populace k imigrantům ve své publikaci *Multikulturní výchova Teorie - praxe - výzkum*. Zde nastiňuje, že nejpalčivějším problémem v rámci interetnických vztahů jsou postoje, které jsou zaujímány obyvateli domácími, tj. těmi, kteří daný stát obývají, vůči imigrantům a naopak imigranty vůči obyvatelům země hostitelské. Ke střetům tak dochází především kvůli jazykovým, rasovým a náboženským odlišnostem. Rozdíly mezi skupinami se často hromadí, až vyústí v napětí mezi majoritní populací a skupinou imigrantů. Autor dále podotýká, že na základě výzkumů, které byly v mnoha zemích uskutečnány, bylo prokázáno že: *„postoje domácího obyvatelstva vůči kulturně odlišným imigrantům závisí na tom, do jaké míry jsou imigranti ochotni se integrovat, případně asimilovat v hostitelské populaci.“* (Průcha, 2001, s. 154)

Obvyklejší situací je odmítavý postoj minoritní skupiny k začlenění do majoritní populace. To bohužel posiluje negativní postoj většinové společnosti vůči menší skupině imigrantů. Proti tomu stojí názor imigrantů, kteří poukazují na to, že jejich asimilace by probíhala mnohem pozitivněji, pokud by se setkali ze strany majoritní populace s pozitivnějším přístupem. Průcha proto nabádá k dalšímu zkoumání představ o společném soužití majoritní a minoritní populace, čímž by se docílilo vyšší podpory procesu adaptace.

3.2 Předsudky a stereotypy

Pojem předsudek a stereotyp se řadí k základním pojmům interkulturní psychologie. Tyto dva pojmy se objevují ve vztazích mezi etniky, národy, rasami a kulturami. Jedná se o *„představy, názory a postoje, které určití jednotlivci či skupiny osob zaujímají k jiným skupinám nebo k sobě samým (autostereotypy).“* (Průcha, 2004, s. 67)

Předsudky i stereotypy jsou přenášeny mezi generacemi, děti často dědí postoje svých rodičů. Pokud se v rodině určité předsudky či stereotypy vyskytly, je velmi obtížné je na

základě vlastních životních zkušeností změnit, protože je máme často spojeny s určitou emocí, která je silnější, než racionální vědomí.

➤ Předsudky

Již samotné slovo předsudek nám může evokovat, že úsudek si jedinec vytvořil předem.

Pedagogický slovník (Průcha, 2003, s. 186) udává, že v případě předsudků se jedná o *„názory a postoje jednotlivců, společenských skupin, populací, národů, které odrážejí jejich neobjektivní, většinou negativní vztahy k jiným lidem a jevům.“* Zároveň je nutno podotknout, že negativní předsudky lze do jisté míry výchovou a vzděláváním ovlivnit, nelze je však zcela odstranit.

Hayes (2003, s. 121) definuje předsudek následovně: *„Předsudek je fixovaný, předem zformovaný postoj k nějakému objektu projevující se bez ohledu na individualitu nebo povahu tohoto objektu. Člověk, který má předsudky, nezvažuje při posuzování druhých žádná alternativní vysvětlení. Výsledek jeho interpersonálního hodnocení je dopředu určen nějakou libovolnou vlastností toho druhého.“*

Neměli bychom zapomenout, že předsudky, které člověk má, mohou být záporné, ale také kladné. Příkladem kladného předsudku může být obecná domněnka, že Vietnamci jsou pracovití a podnikaví. V případě etnických předsudků se však většinou jedná o předsudky odmítavé, tedy záporné. Tyto postoje pak často vedou k negativním projevům chování, jako jsou pohrdání, odpor, diskriminace a násilí. Díky předsudkům si jedinec často neochvějně stojí za svým názorem a myslí si, že má pro tento názor dostatek relevantních informací. Ne vždy to tak je. Tyto informace jsou často neúplné, zkreslené či zcela smyšlené a jeho názor je ve skutečnosti založen právě jen na předsudcích. Předsudky se většinou projevují v tom, jak s jednotlivými zástupci etnik jednáme a smýšlíme. Proto předsudek můžeme brát jako *„odmítavý až nepřátelský postoj vůči člověku, který patří do určité skupiny, jen proto, že do této skupiny patří, a má se tudíž za to, že má nežádoucí vlastnosti připisované této skupině.“* (Allport, 2004, s. 39)

➤ Stereotypy

Na rozdíl od předsudků, definuje Průcha (2003, s. 230) v Pedagogickém slovníku stereotyp jako *„vnímání členů společenské skupiny, jako by byli všichni stejní, a jednání s příslušníky této skupiny, jako by se nevyznačovali žádnými jinými než skupinovými charakteristikami.“*

Hartl (2009, s. 564) stereotyp vymezuje jako „*opakující se, navyklý způsob jednání.*“

Dále ho popisuje jako automaticky používaný způsob jednání, který se projevuje negativně. V mluveném projevu to může být např. označení Afroameričana jako negra. V pohybovém projevu se může jednat o typický způsob chůze daného jedince, např. našlapování na špičky.

Dle Jiráskové (2006) nám stereotyp představuje nějaké soustředění na určitou životní zkušenost, která je sociálně předávána, a která nám pomáhá při okamžité orientaci ve světě, ale i při ztotožnění se s naší rolí. Zároveň udává, že bez stereotypu se neobejdeme. Je zapotřebí, abychom se stereotypy naučili rozpoznávat a zároveň podřizovat kontrole rozumové i morální.

Buryánek (2005) se tématem předsudků a stereotypů zabývá v publikaci *Interkulturní vzdělávání II*. Uvádí, že tyto dva pojmy sehrávají v soužití a interakci lidí velkou roli. K hlavním úkolům interkulturního vzdělávání patří naučit se rozeznávat stereotypy, zacházet s nimi, uvědomit si, že stereotypy nám mohou v určitých životních situacích pomoci, ale mohou nás i omezovat. Buryánek (2005, s. 34) definuje stereotyp jako „*zevšeobecnující mínění o skupinách nebo objektech. Jde o šablonovitý způsob vnímání, posuzování a hodnocení toho, k čemu se vztahuje. Není výsledkem přímé zkušenosti, je přebírán a udržuje si tradici.*“ Rozdíl mezi stereotypem a předsudkem chápe Buryánek tak, že stereotyp může mít i pozitivní náplň, zatímco předsudek je spíše projevem negativního vztahu (hodnocení a následné odsouzení). Stereotypy nemusí být zcela negativní. Jsou součástí našeho myšlení a díky nim je nám umožněna rychlá orientace ve světě. Aniž bychom je museli nějak detailně zkoumat, šetří nám čas a napomáhají nám zpracovávat informace. Stereotypy jsou nedílnou součástí lidského myšlení, a mohou být negativní i pozitivní, kdežto předsudky jsou obecně chápány hlavně negativně, a proto často vedou ke společenským projevům, které jsou nenávistné až útočné. Předsudky jedinec získává díky procesu socializace v průběhu celého života. Jsou mu předávány blízkým kolektivem prostřednictvím sdílení a většinou utváří narušenou představu jedince o „těch ostatních, těch jiných“.

3.3 Postoje

Postoje, stejně jako předsudky a stereotypy, se nevztahují pouze k etnickým skupinám, ale určitý postoj zaujímá každý z nás každodenně k mnoha situacím, aspektům života a k věcem hmotným i nehmotným. Postoje jasně ukazují, co si člověk myslí, jak prožívá

dané situace a jaký vztah má vůči věcem. O postojích lze tedy říci, že mají psychologický základ.

Průcha (2011, s. 53) uvádí, že „*postoje jsou hodnotící vztahy zaujímané jednotlivcem vůči okolnímu světu, jiným subjektům i sobě samému, které zahrnují i tendenci chovat se či reagovat určitým relativně stabilním způsobem.*“

Tyto postoje se u jednotlivce tvoří již od dětství a postupně se vyvíjí až do dospělosti. V dětství se postoje často mění, v dospělosti jsou stálejší. Děje se tak na základě spontánního učení, které zastřešuje především rodina. Složitost postojů je dána tím, že je tvoří tři složky. Složka kognitivní, emocionální a behaviorální.

- Složka kognitivní se týká poznatků a názorů, které člověk zjistil a aktuálně ví o daném předmětu. Např. jedinec si utvořil postoj k politické situaci v ČR na základě zpráv a dostupných informací. Pokud se v budoucnu dozví odlišné informace, může k danému předmětu, v tomto případě politické situaci, zaujmout postoj jiný.
- Složka emocionální souvisí s emocemi člověka, které zaujímá k předmětu postoje. Emocionální složku si můžeme představit jako citový vztah k danému předmětu. Tento citový vztah může vycházet z pozitivní, ale také negativní emoce. Např. odtažitý postoj jedince ke psům, který jedinec získal na základě strachu.
- Složka behaviorální se týká sklonů k chování vůči předmětu postoje. Předmětem postoje můžeme být my sami. Představme si, že trpíme narcistickou poruchou osobnosti. Jako behaviorální složku postoje můžeme v tomto případě uvést sklon k dalším duševním poruchám, např. depresi či poruše příjmu potravy.

Všechny uvedené složky jsou podstatné pro multikulturní výchovu, neboť je zde předpoklad, že právě ta má tu moc, vytvářet představy jednotlivce. Zároveň může ovlivňovat či přeměňovat už vytvořené názory jednotlivce, které souvisí se vztahy k různým etnikům, národům, rasám apod. Je dokázáno, že přeměna těchto postojů je velmi složitá a obtížná.

Allport (2004) uvádí, že předsudek vychází z příznivého či nepříznivého postoje. Ten by měl být v přímém vztahu s přesvědčením. Tvrzení, které pak jedinec prezentuje jako svůj názor, pak vyjadřují někdy postoj, jindy přesvědčení.

Autor se dále zabývá myšlenkou, zdali má nějakou cenu pojmy postoj a přesvědčení odlišovat, neboť většinou tam, kde je postoj se objevuje i přesvědčení. Naznává, že

v určitých případech je tato rozdílnost prospěšná, protože můžeme říci, že některé přesvědčení lze měnit na základě ovlivňování předsudků, postoj ale ne. S přesvědčením totiž máme do určité míry možnost manipulovat a různě jej formovat. Přesvědčení má velmi často tendenci přizpůsobovat se postoji odmítavému. Tento postoj je velmi obtížné změnit. Allport taktéž uvádí, že odmítavý postoj má tendenci vyvrcholit v nějakou akci, neboť tím, jak postoj nabírá na intenzitě, zvyšuje se pravděpodobnost, že vygraduje v nepřátelský čin. Mezi tyto nepřátelské činy patří dle autora zejména osočování, vyhýbání se, diskriminace, fyzické napadení a v extrémních případech vyhlazování či genocida určitých skupin či národů.

Průcha (2001) se zabývá vznikem a vývojem etnických a rasových postojů, resp. předsudků jedinců od dětství do dospělosti. Činí tak na základě různých výzkumů a odborné literatury odborníků domácích i zahraničních, kteří se daným tématem zabývají. Uvádí, že spousta těchto výzkumů a autorů se shoduje na tom, že vznik předsudků, tedy i postojů (zvláště u dětí), je výrazně ovlivňován sociokulturním prostředím, ve kterém děti žijí.

Široňová v publikaci *Výchova k toleranci a proti rasismu Multikulturní výchova v praxi* (Široňová in Šišková, 2008, s. 181) uvádí, že „*postoj jedince k určité osobě, předmětu, situaci bývá definován jako predispozice zřetelně vůči této osobě, předmětu, situaci jednat, vnímat, myslet a cítit.*“ Šišková v přímé návaznosti na výše uvedené uvádí, že postoje mají tři základní vlastnosti:

- *vztahují se k něčemu* – jedinec zaujímá postoj k osobě, věci, události, situaci, práci, náboženství, dez/informacím apod.
- *jsou pozitivní, neutrální nebo negativní* - jedinec zaujímá k věci, události, situaci atd. kladný vztah, jeho postoj je v pozitivním slova smyslu citově zbarven. Případně k věci, události, situaci atd. nezaujímá žádné stanovisko, o uvedené se vůbec nezajímá. Popřípadě jedinec k věci, události, situaci atd., zaujímá odmítavé stanovisko. Jeho postoj je citově zbarven záporně.
- *mají určitou intenzitu* – jedinec zpracovává podněty, na jejichž základě si utváří určité postoje a intenzita těchto postojů je přímo úměrná míře zainteresovanosti jedince vůči daným podnětům.

Postoje jsou závislé na tom, jakými hodnotami se jedinec v životě řídí. Míru zaujatého postoje určuje míra významu, jakou posuzovaná věc pro jedince představuje. To zda má

jedinec k posuzované věci kladný či negativní vztah ovlivňuje mimo jiné také kultura skupiny, v níž se jedinec pohybuje. Jsou-li postoje kladné, jsou z hlediska změny mnohem hůře ovlivnitelné, než postoje negativní. Jinak řečeno máme-li k určité věci kladný postoj, změna tohoto postoje na negativní je obtížnější než naopak. Postoj negativní se na postoj kladný mění snadněji.

3.4 Diskriminace

Hnilica (2010, s. 18) uvádí, že *„diskriminací se rozumí nerovné chování vůči jednotlivcům na základě jejich příslušnosti k určité sociální kategorii, případně znevýhodňování celé sociální kategorie.“* Může se projevovat v podobě odpírání práva ke vzdělání, k pracovním příležitostem, atd. Zároveň se může projevovat v podobě agrese, odmítání pomoci, neverbálních projevů nebo nervozitou při kontaktu s jednotlivci dané sociální kategorie.

Fialová (2010, s. 17) udává, že *„diskriminace je situace, v rámci které je s určitou osobou ve srovnatelné situaci zacházeno méně výhodným způsobem než s osobou jinou, z důvodu její příslušnosti k určité, předem právními normami vymezené kategorii osob.“* Danou situaci si můžeme představit jako totožný stav, v němž se ocitly dvě osoby stejného etnika, ale odlišného sociálního postavení a v této totožné situaci k nim bylo přistupováno odlišným způsobem.

Wolf (2000, s. 131) nám představuje své pojetí rasové diskriminace. Popisuje ji jako *„jakékoliv rozlišování, vylučování a omezování nebo zvýhodňování, založené na rase, barvě pleti anebo na národnostním nebo etnickém původu a z toho vyplývající nevhodné zacházení s těmito skupinami a jednotlivci.“* Na rozdíl od Fialové se Wolf zaměřuje na rozdílnost přístupu k jedincům na základě barvy pleti, národnosti apod. Ve stejné situaci si tedy lze představit osoby různých etnik, ke kterým je přistupováno odlišným způsobem právě na základě jejich odlišného vzezření.

Allport (2004) se zabývá diskriminací v kontextu vztahů s nejbližším okolím např. sousedy, spolužáky, spolupracovníky. Je toho názoru, že jako lidé se často rozcházíme s lidmi, kteří nám nepřipadají rovnocenní. Přičemž za diskriminaci nepovažuje situace, kdy se my rozcházíme s nimi – my se stěhujeme pryč od nich. *„K diskriminaci dochází pouze v případě, že jedincům nebo celým skupinám odpíráme stejné zacházení, o které zřejmě stojí.“* (Allport, 2004, s. 82)

Allport dále uvádí, že dle OSN lze za diskriminaci považovat situace, ve kterých je jednotlivcům odíráno právo na rovné zacházení v oblasti osobního bezpečí, vzdělávání, kultury, poskytování služeb či nerovné postavení před zákonem.

S diskriminací souvisí také pojem segregace. Ta představuje formu diskriminace, při které se nebělošským jedincům staví prostorové hranice, které zvýrazňují znevýhodnění těchto příslušníků. Např. se lze setkat s výhradně bělošskými městskými částmi, kde je černochům odírána možnost pronajmout/koupit si dům či byt, právě na základě jejich barvy pleti.

Zajímavou, a zcela odlišnou od výše uvedeného, teorii poukazující na rozdílnost přístupů k různým rasám, etnikům či menšinám nabízí Hladík (2006). Ten se ve své práci *Multikulturní výchova (Socializace a integrace menšin)* zabývá pozitivní diskriminací. Uvádí zde, že v případě pozitivní diskriminace *„jde o záměrné a cílené zvýhodňování příslušníků určitých skupin obyvatel (to nemusí být vždy nutně příslušníci národnostních či etnických menšin) jinou skupinou (obvykle majoritou nebo skupinou, která má ve společnosti dominantní postavení).“* (Hladík, 2006, s. 70) Pozitivní diskriminaci lze demonstrovat na příkladu výběrového řízení, které vyhraje zdravotně handicapovaný uchazeč pouze na základě svého fyzického stavu, neboť daný zaměstnavatel potřebuje pracovní místo obsadit osobou se zdravotním postižením či znevýhodněním.

3.5 Rasismus

Pod pojmem rasismus si lze představit mnohé. Od často skryté xenofobie, přes samotné ústní projevy nenávisť, až po fyzický útok. Na rasismus můžeme mít různé pohledy, názory a zaujímat k němu rozdílné postoje. Faktem však zůstává, že s nárůstem etnických skupin v naší společnosti se s určitými projevy rasismu v průběhu života setkal snad každý z nás. Jednotná definice rasismu neexistuje.

Průcha (2011, s. 39) uvádí, že *„rasismus je souhrnné označení pro takové jednání, které překračuje pouhé vnímání rasových odlišností a přetváří se v nepřátelské aktivity vůči příslušníkům jiné rasy, jež se projevují v diskriminaci, v agresivním chování (verbálním nebo fyzickém) či násilí.“*

Dacík (2001, s. 78) se domnívá, že *„rasismus je sociální, respektive sociokulturní fenomén, vycházející z rasových předsudků nebo teorií, zdůvodňujících a obhajujících rasovou nerovnost, přičemž rasový, tj. biologický aspekt je jen určitým stigmatem.“*

Je však nutno podotknout, že pojem rasismus by neměl být zaměňován s pojmem xenofobie, přesto, že jsou tyto dva pojmy spolu spojovány a vzájemně spolu souvisejí. Xenofobie totiž označuje „*strach z cizího, neznámého, nebo nějak odlišného*“ (Cichá, Šteigl in Budil, Blažek, Sládek, 2005, s. 74).

Jak výše zmínění autoři uvádějí, xenofobii nemůžeme předem odmítat a odsuzovat, neboť má obrannou povahu. Jedinec si jen brání to, co je jeho (sebe, rodinu, majetek, kulturní zvyklosti, apod.) před domnělými nepřáteli. O rasismu tedy můžeme mluvit až tehdy, je-li hranice xenofobie překročena.

Počátky rasismu sahají už do starověké otrokářské společnosti, kde měl tento fenomén obhájit utiskování otroků, zotročování národů a upřednostnit některé skupiny lidí před jinými. V průběhu dalších dějin tomu nebylo jinak. Vývoj lidské společnosti byl do značné míry ovlivněn touhou po moci a majetku, přičemž velké národy utlačovaly menší, a to také za využití nenávisti vůči nim. Různé podoby začal mít až v novověku, kdy se stal mimo jiné i teoretickým podkladem k násilnému jednání a vyvražďování národů a skupin lidí. Rasismus v novověku nepřipouští rovnocennost lidských ras. Novodobý rasismus patří k nejnebezpečnějším ideologiím 19. a 20. století. Základem rasismu je od počátku nenávist a snaha většinové společnosti podmanit si menšinovou společnost a tu diskriminovat. Ve chvíli, kdy byl v roce 1966 rasismus prohlášen za jednu z největších překážek, která ohrožovala mír a bezpečnost společností, OSN vydala deklaraci proti rasismu. Od té doby se zúčastněné státy snaží postupně odstraňovat všechny formy a projevy rasismu. Josef Wolf je toho názoru, že rasismus nemá právo být součástí lidské společnosti, „*neboť lidstvo jako celek je jednotného původu a rovnocennost lidských ras je nezpochybnitelná.*“ (Wolf, 2000, s. 57)

Abychom rasismu mohli i nadále předcházet, je zapotřebí vést společnost ke vzájemné toleranci a rovnoprávnosti, a to především za pomoci výchovy a vzdělávání jedince již od jeho narození. Člověk by měl být k toleranci veden svým okolím po celý život. Prostřednictvím rodičů, rodinných příslušníků, vrstevníků, pedagogů, školního prostředí, jakož i společností v širším slova smyslu. Tím si jedinec může vytvořit svůj vlastní názor a postoj k etnickým skupinám a projevům rasismu vůči nim. Postoje a vlastní názory jedinců mohou do značné míry stěžovat předsudky.

Formování postojů a vlastních názorů jedinců, dnes více nežli kdy dříve, ovlivňují média. Jsou však tyto vlastní názory skutečně vlastní? Každý z nás je denně vystavován vlivu

cizích informací, a tak je často těžké si utvořit svůj vlastní názor, nejen slepě přejímat názory jiných.

Média nebo také masová média, se v Pedagogickém slovníku (Průcha, Mareš, Walterová, 2003, s. 119) definují jako *„prostředky, jimiž se realizuje masová sociální komunikace, vymezená tím, že přenášené sdělení je přijímáno velkým, anonymním a heterogenním souborem adresátů a zpětná vazba od adresáta sdělení ke zdroji je zpožděná.“* Pod obecným označením média si můžeme představit média tištěná i elektronická. Mezi tištěná se řadí zvláště knihy, noviny a časopisy, mezi elektronická pak televize, rozhlas, internet atd. Z pohledu pedagogiky jsou média nástrojem pro vzdělávání, akulturaci a socializaci jedince. Média mají krom jiných především tyto čtyři základní funkce: informovat, bavit, přesvědčovat a zprostředkovávat kulturu. Tím tedy do značné míry ovlivňují a formují postoje jedince.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE A VÝSLEDKY VÝZKUMU

4.1 Výzkumný problém, cíle a metody výzkumu

Rasismus je celosvětovým problémem, se kterým se také u nás, v České republice, potýkáme již řadu let. Setkat se s ním můžeme kdykoliv a kdekoliv. Vzhledem k tomu, že názory dospívající mládeže, na rozdíl od dospělé populace, jsou ještě poměrně dobře formovatelné, se naše práce zaměřuje na rasismus vůči etnickým skupinám na středních školách v Brně a na výchovu ve vztahu k rasismu. Věříme, že naše práce může pomoci identifikovat kritická místa výchovně vzdělávacího procesu v kontextu výchovy ve vztahu k rasismu vůči etnickým skupinám na vybraných středních školách v Brně, a že také může posloužit jako vodítko k tématům multikulturní výchovy pro pedagogy těchto škol, neboť právě ti sehrávají podstatnou roli při formování názorů dospívající mládeže.

V návaznosti na stanovený výzkumný problém jsme si vymezili výzkumné cíle.

Hlavními výzkumnými cíli naší práce jsou:

- Zjistit, zda mají studenti vybraných středních škol zkušenosti s projevy rasismu na jejich škole a zda jsou motivováni jednat tak, aby bylo těmto projevům předcházeno (otázky č. 4, 5, 6).
- Zjistit, jak studenti vybraných středních škol vnímají přístup zaměstnanců ke studentům jiných etnických skupin na jejich školách (otázky č. 11, 13, 15, 17).
- Zjistit, zda jsou studenti vybraných středních škol spokojeni s probíráním témat multikulturní výchovy v rámci vyučovacích předmětů na jejich školách (otázky č. 18, 22).

Dále jsme si vymezili dílčí výzkumné cíle:

- Zjistit, jaký je prostor, ve kterém mají studenti možnost projevit svůj názor na rasismus (otázky č. 7, 8, 9, 10).
- Zjistit, jaký je osobní postoj studentů vybraných středních škol k jiným etnickým skupinám (otázky č. 12, 14, 16).
- Zjistit informace o aktivitách, které pro své studenty připravují a realizují vybrané střední školy nad rámec nutné školní výuky, v oblasti multikulturní výchovy (otázky č. 19, 20, 21).

Podobně jako v rozličných institucích používají se též v pedagogickém prostředí při shromažďování údajů a jejich následném zpracování systémy výzkumných metod. Těchto metod je mnoho a my jsme se v naší práci rozhodli využít jen jejich část.

Námi použitými metodami výzkumu jsou:

- metoda zkoumání literárních pramenů – před vyhotovením naší práce i během její tvorby jsme prostudovali značné množství tuzemské, zahraniční i cizojazyčné literatury z oblasti pedagogiky, sociologie, multikultury, komunikace či výchovy. Tyto literární prameny se staly podkladem k tvorbě především teoretické části naší práce, nicméně využity byly také v části praktické.
- metoda dotazníkového šetření – základem praktické části naší práce se po pečlivém uvážení stal právě dotazník, jehož respondenty jsou studenti vybraných středních škol v Brně. Náš dotazník obsahuje otevřené i uzavřené otázky, které jsme předem připravili a pečlivě formulovali a seřadili tak, aby nám respondenti jejich prostřednictvím poskytli co nejvíce informací z oblasti našeho zájmu.
- metoda statistického zpracování dotazníkového šetření a interpretace výsledků – v prvopočátku naší práce jsme dotazník odeslali jedenácti testovacím „subjektům“. Těmi byli studenti jednotlivých ročníků vybraných středních škol. Poté, co jsme zpracovali jejich připomínky, jsme se žádostí o vyplnění dotazníků oslovili všechny vybrané studenty zkoumaných středních škol. Zjištěné informace jsme následně statisticky zpracovali pomocí přehledných grafů a jejich interpretaci jsme doplnili o slovní komentáře.

4.2 Objekty výzkumu

Jak uvádí samotný název naší práce, objekty našeho výzkumu jsou studenti středních škol v Brně. Vzhledem k personálním, časovým, finančním a dalším možnostem a dále vzhledem k rozsahu naší práce, posloužily naší práci jako zástupci všech ostatních středních škol v Brně námi vybrané dvě střední školy. Konkrétně se jedná o Církevní střední zdravotnickou školu s.r.o. (dále jen CSZŠ) a Taneční konzervatoř Brno (dále jen TK).

- Církevní střední zdravotnická škola s.r.o.

CSZŠ byla založena jako dvouletá ošetrovatelská škola v Brně již v roce 1936. Nejprve byla určena pouze řadovým sestřám, později i civilním žákyním. Od těch let prošla škola

samozejmě obrovským vývojem. Novodobá historie školy se začala psát v roce 1994. Od tohoto roku se forma výuky na této škole nezměnila dodnes. Školu navštěvují studenti i studentky, kteří jsou zde připravováni na výkon povolání ošetřovatele/ky, zdravotního asistenta/praktické sestry či jsou připravováni k dalšímu studiu na vysoké škole. Škola podporuje studenty v profesním i osobnostním růstu a zároveň jim předává křesťanské hodnoty.

➤ Taneční konzervatoř Brno

Tanec se na Konzervatoři v Brně, začal vyučovat v roce 1946. Studenti TK byli původně přijímáni ke studiu po ukončení základní školy a na Konzervatoři v Brně studovali 4 roky. Původní koncepce se podobně jako u CSZŠ za léta provozu Konzervatoře měnila. V současnosti se studenty TK stávají žáci, kteří dokončili 5. třídu základní školy. Studium tance na TK je osmileté a absolventi zakončují studium maturitou či absolutoriem. Studenti mají možnost pokračovat dále ve studiu na vysokých školách tanečního či dramatického zaměření, případně se mohou rovnou zapojit do profesního života.

Z důvodu pandemie COVID-19 byla od 12. 10. 2020 studentům středních škol v ČR nařízena distanční výuka. Studenti 1. ročníků tak měli minimální šanci poznat osobně spolužáky a prostředí školy, proto nebyli s žádostí o zapojení se do našeho výzkumu osloveni. Naším záměrem bylo zapojit do výzkumu všechny zbylé studenty těchto dvou vybraných středních škol. Osloveno bylo celkem 278 studentů vyšších ročníků. Výzkum probíhal metodou dotazníkového šetření. Do výzkumu se zapojilo 123 respondentů. Informace poskytnuty 3mi respondenty jsme z výzkumu vyřadili pro jejich vulgárnost. Návratnost dotazníků tak byla 120 odpovědí, což činí 43% oslovených respondentů.

4.3 Předmět výzkumu

Dotazník jsme vytvořili na webových stránkách www.surveymonkey.com. S jeho distribucí nám pomohly zástupkyně ředitelů obou zkoumaných středních škol. V rámci svých kompetencí předaly odkaz na náš dotazník jednotlivým třídním učitelům/učitelkám a ty je dále rozeslaly jednotlivým studentům vybraným středních škol. Pro vyplnění dotazníku nebylo potřeba znát žádné přístupové heslo či jiné nezbytnosti, dotazník byl volně přístupný, proto byli všichni oslovení respondenti pedagogy předem upozorněni na fakt, že je nežádoucí sdílet odkaz na náš dotazník s třetími stranami.

Otázkami stanovenými v dotazníku jsme zkoumali realitu hypotéz, které jsme si určili následovně:

➤ Hypotéza č. 1:

Studenti CSZŠ jsou svým okolím (tedy i prostředím školy) motivováni k předcházení rasistických projevů lépe, než studenti TK.

➤ Hypotéza č. 2:

Zaměstnanci CSZŠ a TK přistupují, dle studentů jednotlivých škol, ke studentům všech etnických skupin rovně.

➤ Hypotéza č. 3:

Studenti CSZŠ i TK nejsou spokojeni s probíráním témat multikulturní výchovy v rámci vyučovacích předmětů na jejich školách.

4.4 Analýza výsledků výzkumu

Pro větší přehlednost prezentovaných informací vyplývajících z dotazníků studentů vybraných středních škol jsme se rozhodli zpracovat a interpretovat tyto výsledky slovně, a také pomocí přehledných grafů.

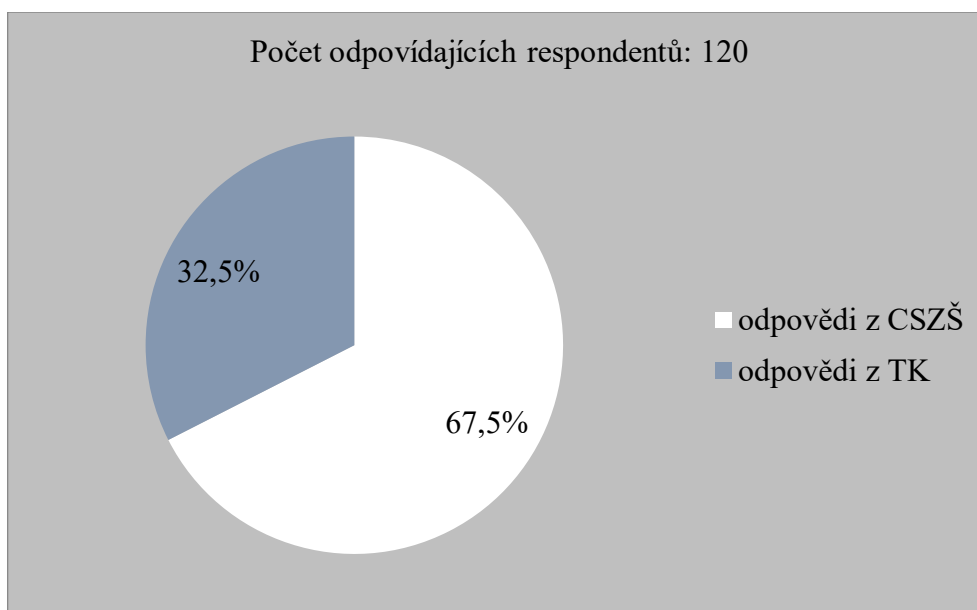
Grafy obsahují vizuálně zpracované informace poskytnuté studenty jednotlivých středních škol. Odpovědi vztahující se k jednotlivým otázkám jsou zde vyjádřeny číselně a také procentuálně. Grafické znázornění pak ukazuje podíl zastoupení jednotlivých odpovědí.

Grafy jsou doplněny slovní interpretací rozdílného či naopak shodného nahlížení studentů jednotlivých středních škol na naše výzkumné otázky. Jejich vzájemné porovnání ukazuje nejen individuální vnímání dané problematiky, ale také pohled na danou problematiku v širším kontextu studentů středních škol v Brně.

U otevřených položek jsme dodatečně provedli kategorizaci odpovědí. Vzhledem k počtu odpovídajících respondentů jsme se rozhodli, po vytřídění jednotlivých odpovědí a následné kategorizaci, slovně interpretovat všechny odpovědi studentů vybraných středních škol a obvyklou kategorizaci, která obsahuje kategorii „jiná odpověď“ nepoužít.

Námi provedená dodatečná kategorizace je snadno identifikovatelná – jednotlivé kategorie jsou psány velkými písmeny.

Otázka č. 1 - Jsem studentem/kou střední školy

Graf č. 1 – Jsem studentem/kou střední školy

Náš průzkum jsme prováděli na CSZŠ a TK. Z důvodu pandemie COVID-19 byla od 12. 10. 2020 v ČR studentům středních škol nařízena distanční výuka. Studenti 1. ročníků tak měli minimální šanci poznat prostředí školy, a proto nebyli s žádostí o vyplnění našeho dotazníku osloveni. Celkem byl dotazník odeslán 278 respondentům. Jednalo se o studenty vyšších ročníků. Odpovědělo 120 respondentů - tj. 43%. Z celkového počtu 120 odpovědí bylo 81 studentů z CSZŠ a 39 studentů z TK. 81 studentů činí 67,5% z celkového počtu odpovědí, 39 studentů činí 32,5% z celkového počtu odpovědí. Z CSZŠ bylo osloveno s žádostí o vyplnění dotazníku 222 studentů, z TK bylo osloveno s žádostí o vyplnění dotazníku 56 studentů. Na CSZŠ poskytlo odpovědi 81 studentů - tj. 36,5% dotázaných. Na TK poskytlo odpovědi 39 - tj. téměř 70% dotázaných. Tento nepoměr si vysvětlujeme špatnou pandemickou situací v ČR. V době oslovení studentů v ČR pokračovalo šíření nákazy nemoci COVID-19 a studenti závěrečných ročníků zdravotních škol byli povoláni do nemocničních zařízení k výkonu služby zdravotníků a ošetřovatelů, proto neměli na vyplnění našeho dotazníku takový prostor, jako studenti TK.

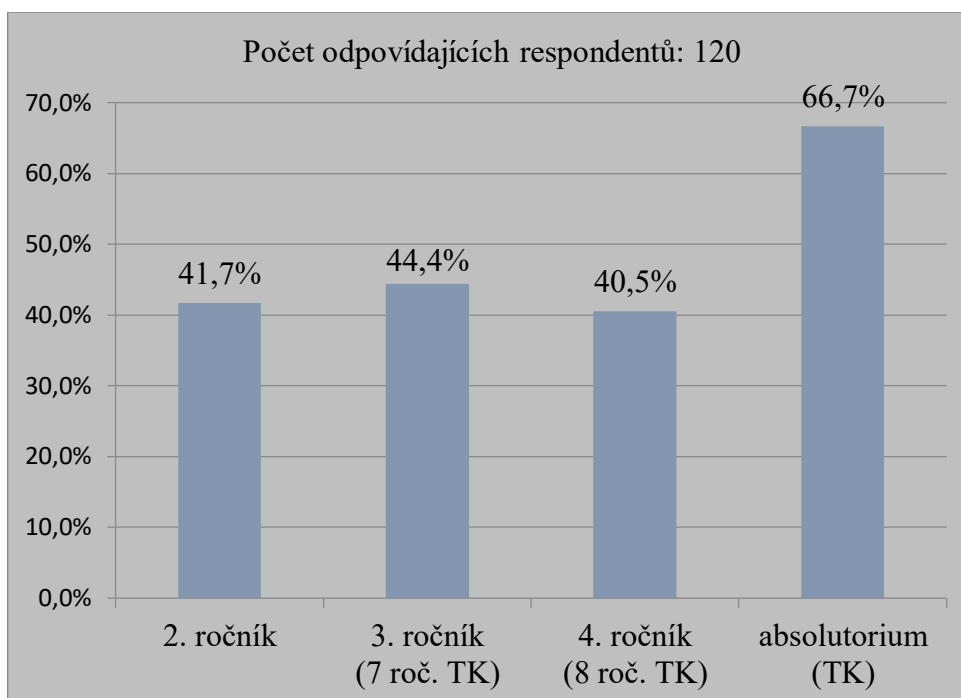
Otázka č. 2 – Navštěvuji obor

Graf č. 2 – Navštěvuji obor

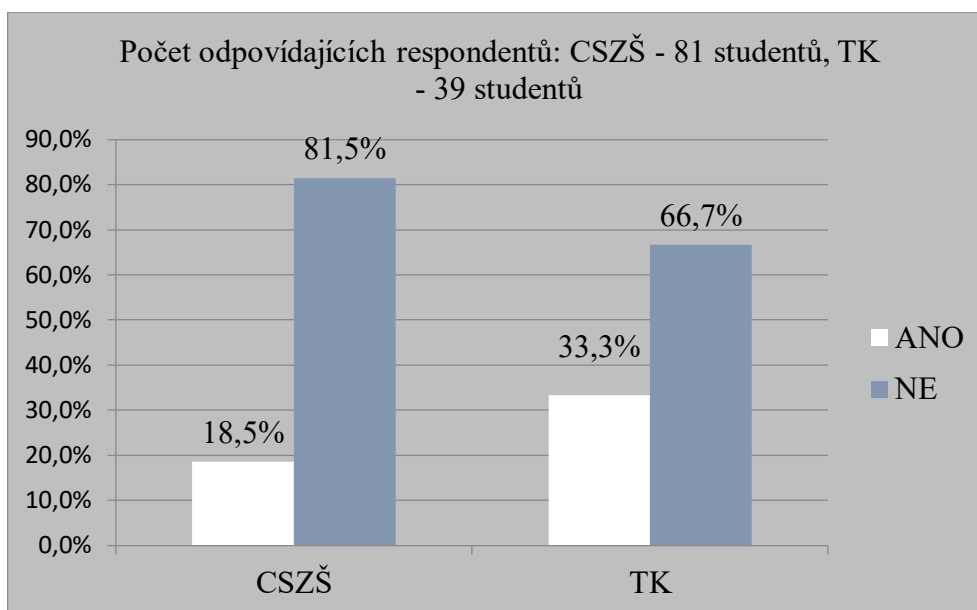
V rámci našeho průzkumu bylo osloveno 278 studentů. Odpovědělo nám 39 z 56 dotázaných studentů studijního oboru tanec, což představuje skoro 70% dotázaných studentů daného studijního oboru. Odpovědi nám poskytlo také 50 ze 109 dotázaných zdravotnických asistentů (praktických sester), což představuje skoro 46% odpovědí. Dále jsme oslovili 34 studentů studijního oboru ošetřovatel. Odpovědělo nám 13 z nich, což představuje cca 38% těchto dotázaných studentů. Poslední skupinou oslovených studentů byli studenti studijního oboru zdravotnické lyceum. Osloveno bylo 79 studentů a odpovědělo nám pouze 18 z nich, což představuje necelých 23% oslovených studentů tohoto studijního oboru.

Otázka č. 3 - Studuji

Graf č. 3 – Studuji

K podílení se na průzkumu byli osloveni všichni studenti všech ročníků vybraných středních škol s výjimkou prvních ročníků. Z 96 dotazovaných respondentů druhého ročníku nám odpovědělo 40, což činí téměř 42% dotázaných studentů druhých ročníků. Dále odpovědělo 44 z 99 dotazovaných respondentů ze třetích/sedmých ročníků, což nám představuje cca 44% těchto studentů. Osloveni byli také studenti čtvrtých/osmých ročníků. Odpovědělo 30 z 99 oslovených studentů, což činí 40,5%. Respondentů zaměřených studijně na absolutorium TK bylo pouhých 9. Odpovědělo nám 6 z nich, přičemž toto množství odpovídá skoro 67% dotazovaných studentů absolutoria.

Otázka č. 4 - Byli jste někdy svědkem rasistických projevů na vaší škole?

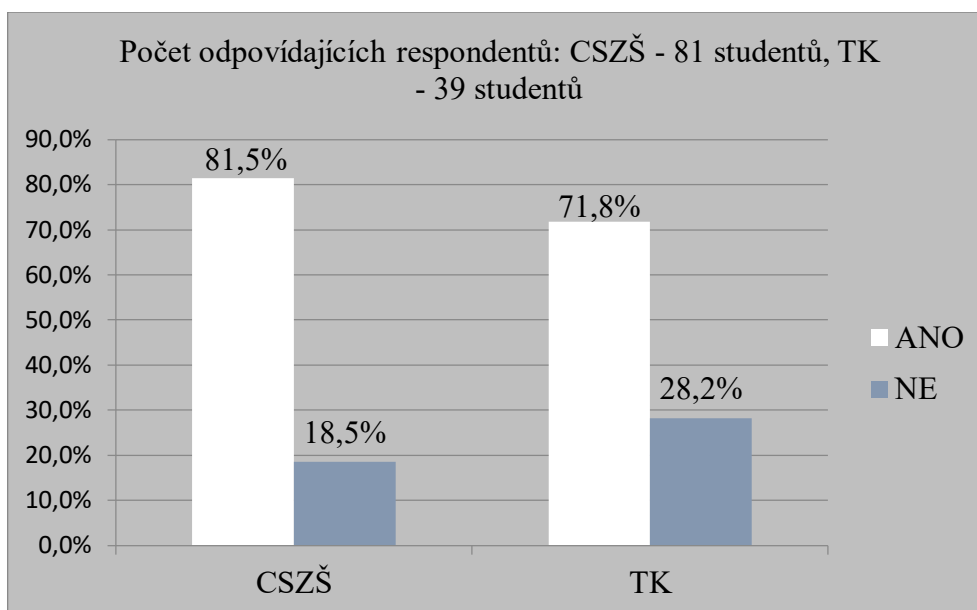
Graf č. 4 – Byli jste někdy svědkem rasistických projevů na vaší škole?

Ze 120 studentů, kteří odpovídali na otázku, zdali někdy byli svědky rasistických projevů na jejich škole, odpovědělo 28 studentů ANO a 92 studentů odpovědělo NE. Procentuálně tak odpověď ANO činí 23% z celkového počtu zodpovězených dotazníků. Odpověď NE činí téměř 77% ze všech zodpovězených dotazníků. Podíváme-li se blíže na odpovědi všech 120 odpovídajících studentů, je zcela patrné, že rasistické projevy na své škole zaznamenal cca každý desátý student. Při rozdělení na jednotlivé školy je však patrné, že tento poměr zvyšuje TK, kde se s projevy rasismu setkalo 13 z 39 odpovídajících studentů, což znamená, že na TK byl svědkem rasistického projevu každý třetí student! Na TK se s rasistickými projevy nikdy nesetkalo 67% studentů, kteří nám poskytli svou odpověď. Na CSZŠ se s projevy rasismu nesetkalo dokonce 81,5% odpovídajících studentů. Z daných skutečností lze usoudit, že projevy rasismu jsou známy jen určitým skupinám studentů, mohou tedy být neveřejné a odehrávat se takřikajíc "za zavřenými dveřmi" či v uzavřené skupině studentů.

Otázka č. 5 - V případě odpovědi ano, stručně popište, o jakou zkušenost se jedná

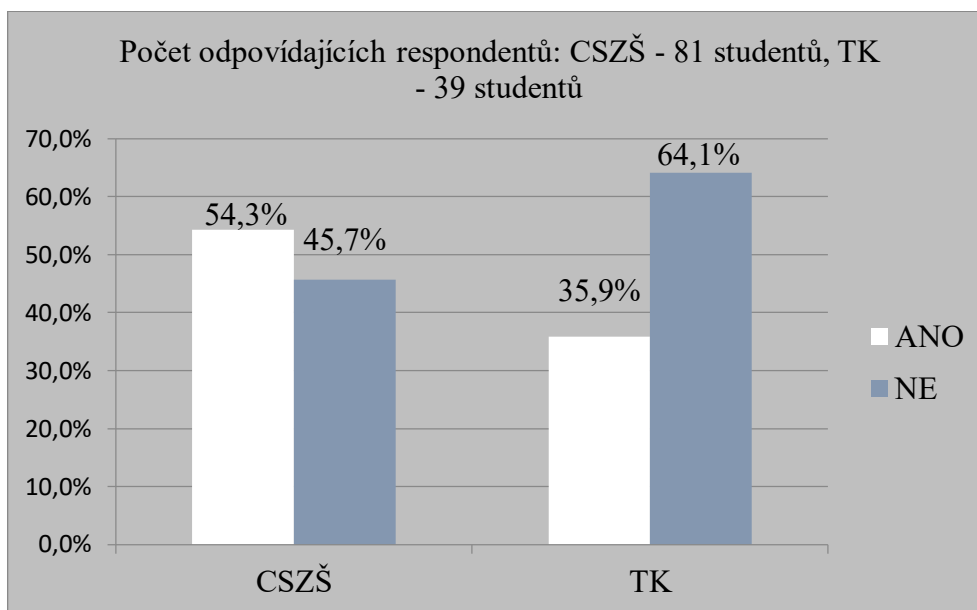
Na otázku, zda byli někdy studenti svědky rasistických projevů, odpovědělo v předchozí otázce 28 studentů ANO. Tato otevřená otázka pak měla blíže ukázat, o jaké projevy se jednalo. Na tuto doplňující otázku odpovědělo 29 studentů. Dvě odpovědi jsme vyřadili, neboť se netýkaly zkušeností s rasismem na střední škole (což je předmětem této práce), ale zkušeností s rasismem na základní škole. Po vyřazení 2 irelevantních odpovědí nám zůstalo 27 odpovědí. Pro lepší orientaci v odpovědích na otázku č. 5 jsme si odpovědi roztřídili do několika kategorií. Nejzastoupenější kategorií s počtem 12 odpovědí je kategorie SLOVNÍ PROJEVY RASISMU. Tyto slovní projevy se dle studentů vyznačují urážením, posměšky, pokřikováním, slovním napadáním či hádkami. Druhou nejzastoupenější kategorií s počtem 6 odpovědí je kategorie RASISMUS VŮČI ROMŮM. Studenti v této kategorii popisují své zkušenosti s rasismem, který je cílen na studenty romského etnika. Tento rasismus blíže popisují jako urážení, slovní napadání, dvojsmyslné diskuse, "kecy" či rádoby varování před krádežemi ze strany romských spolužáků. Třetí nejzastoupenější kategorií s počtem 5 odpovědí je kategorie RASISMUS VŮČI STUDENTŮM ODLIŠNÉ BARVY PLETI. Respondenti v této kategorii rasismus páchaný na těchto studentech popsali jako posmívání, urážení, shazování, diskriminaci, znevýhodňování při školních aktivitách. Je s podivem, že se toto znevýhodňování (jak jedna studentka naznačila) děje ze strany pedagogů. Tuto skutečnost ve své odpovědi potvrdil/a i další student/ka TK. Ojedinělými zkušenostmi s rasistickými projevy jsou zkušenosti s rasismem vůči studentům jiné víry, dále vůči studentům s jinou sexuální orientací či rasismus projevující se fyzickými útoky. Oproti tomu jsme bohužel zaznamenali odpovědi, které nebyly ojedinělé a popisovaly zkušenosti s rasismem jako něco, co je BĚŽNÉ, NORMÁLNÍ a NIC VÁŽNÉHO.

Otázka č. 6 - Jste svým okolím dostatečně stimulováni k toleranci vůči ostatním?

Graf č. 5 – Jste svým okolím dostatečně stimulováni k toleranci vůči ostatním?

Na otázku, zdali jsou studenti svým okolím dostatečně stimulováni k toleranci vůči ostatním, odpovědělo celkem 120 respondentů. Z těchto 120 odpovědí 94 respondentů odpovědělo ANO, tedy že jsou dostatečně stimulováni svým okolím k toleranci vůči ostatním. Procentuálně tak tyto odpovědi činí 78%. Odpověď NE zvolilo 26 respondentů, tudíž se bavíme o necelých 22% respondentů z celkového počtu odpovídajících studentů. Jak z odpovědí dále vyplývá, z celkového počtu 120 odpovídajících respondentů z CSZŠ odpovědělo 55%, že jsou dostatečně stimulováni k toleranci k jiným. Z TK tak odpovědělo 23% z celkového počtu 120 odpovídajících. Na CSZŠ odpověď NE zvolilo necelých 13% všech odpovídajících respondentů a na TK odpověď NE zvolilo 9% z celkového počtu 120 odpovídajících. Při pohledu na odpovědi studentů z jednotlivých středních škol (nikoli z celkového počtu odpovídajících) pak plyne, že studenti CSZŠ se cítí být svým okolím k toleranci dostatečně stimulováni z 81,5% a studenti TK z 72%. Na základě výše uvedeného lze tedy konstatovat, že cca 3/4 studentů obou zkoumaných středních škol jsou svým okolím dostatečně stimulováni k toleranci vůči ostatním.

Otázka č. 7 - Máte v rámci vyučování dostatečný prostor vyjádřit svůj názor na rasismus?

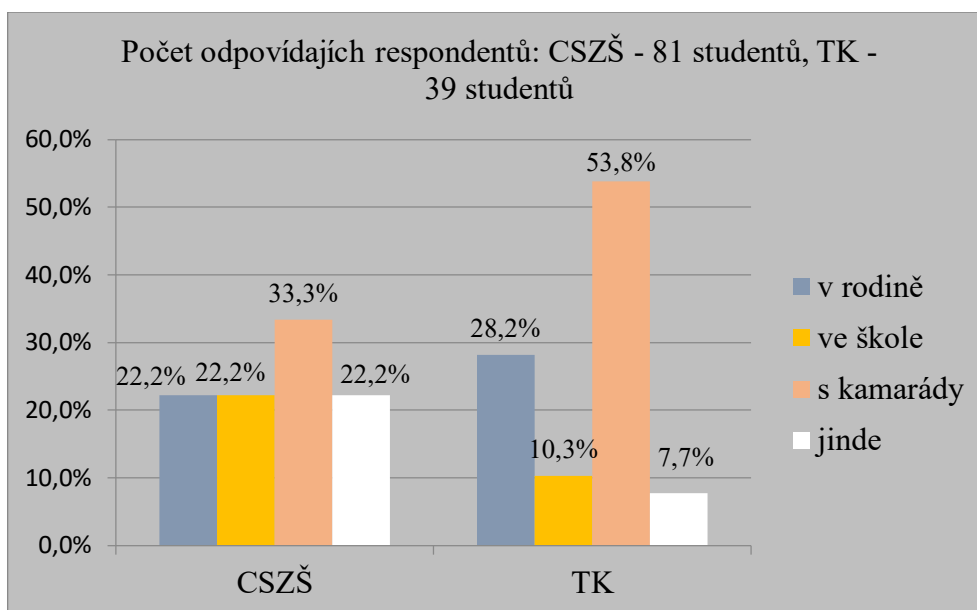
Graf č. 6 – Máte v rámci vyučování dostatečný prostor vyjádřit svůj názor na rasismus?

Ze 120 odpovídajících respondentů odpovědělo na otázku, zda mají v rámci vyučování dostatečný prostor vyjádřit svůj názor na rasismus, 58 respondentů ANO a 62 respondentů NE. Procentuálně činí odpověď ANO 48% a odpověď NE téměř 52%. Při rozdělení odpovědí na studenty CSZŠ a TK se po bližším prozkoumání odpovědí ukázalo, že 54% odpovídajících studentů z CSZŠ považuje prostor k vyjádření svého názoru na rasismus za dostatečný, zatím co mezi studenty TK zaujímá tento názor pouze necelých 36%. Na CSZŠ pociťuje nedostatečný prostor k vyjádření svého názoru na rasismus téměř 46% odpovídajících čili cca každý druhý student, kdežto na TK popisuje nedostatek prostoru k vyjádření svého názoru přes 64% odpovídajících, což znamená, že dostatečný prostor vyjádřit svůj názor na rasismus nemají téměř 2/3 studentů TK.

Otázka č. 8 - stručně napište, co si představíte pod pojmem rasismus

V otázce č. 8 jsme respondenty požádali, aby stručně popsali, co si představují pod pojmem rasismus. Odpovědělo nám 119 respondentů - pouze jeden student, který na dotazník odpovídal, u dané otázky nevyplnil žádnou odpověď. Pro snadnější orientaci a přehlednější vyhodnocení jsme si odpovědi respondentů opět rozdělili do několika pomyslných kategorií. Nejvíce odpovědí se sešlo v kategorii, kterou jsme označili jako RASA. 41 respondentů si pod pojmem rasismus představuje nenávisť, nesnášenlivost, odmítání, znevýhodňování, netoleranci apod., která je mířena proti lidem "jiné" rasy. Druhou nejpočetnější kategorií se stala skupina odpovědí, kterou jsme označili jako SLOVNÍ ÚTOK. Jedná se o kategorii, která v sobě zahrnuje pojmy jako posměch, urážky, pomlouvání, slovní napadání, zesměšňování apod. V této kategorii se nám sešlo 27 odpovědí. Pomyslnou třetí pozici zaujala odpověď NENÁVIST. Rasismus jako určitou formu nenávisti vnímá 26 studentů vybraných středních škol, kteří odpovídali na náš dotazník. Bramborová, čtvrtá pozice pak patří kategorii BARVA PLETI. Celkem 24 respondentů si spojuje rasismus s "jinou" barvou pleti. 16 odpovídajících studentů si rasismus spojuje s určitou formou FYZICKÉHO ÚTOKU. 12 odpovídajících studentů si pak rasismus spojuje s "jinou" NÁRODNOSTÍ a 10 studentů s "jiným" ETNIKEM. 9 respondentů si spojuje rasismus s NESNÁŠENLIVOSTÍ, 8 respondentů s ODSUZOVÁNÍM, 7 respondentů s ROMY a 5 respondentů s ŠIKANOU. Dalšími pojmy s počtem 4 shodné odpovědi byly NETOLERANCE, ZNEVÝHODŇOVÁNÍ, NADŘÁZENOST a UTLAČOVÁNÍ (OMEZOVÁNÍ). 3 shodné odpovědi se pak vyskytly u pojmů AGRESE, ODLIŠNOST, ÚTOK a MENŠINA. 2 shodné odpovědi jsme zaznamenali u pojmů PSYCHICKÝ ÚTOK, NÁBOŽENSTVÍ, KULTURA, DISKRIMINACE, VYČLEŇOVÁNÍ, NEPŘIJÍMÁNÍ, NEUZNÁVÁNÍ, NEROVNOST, STRACH a XENOFobie jakožto forma strachu. Pouze jednou se pak objevily pojmy jako PŮVOD, NEVHODNÉ ZACHÁZENÍ, OBLÉKÁNÍ, CHUDOBA/BOHATSTVÍ, SEXUALITA, NEROVNOPRÁVNOST, ČERNOCH, ROZDÍLNOST, NAPADÁNÍ, KRITIKA, UPŘEDNOSTŇOVÁNÍ, ODPOR, MÉNĚCENNOST, NEPŘÁTELSKÝ POSTOJ, PŘEDSUDKY, VYMEZOVÁNÍ, PODCEŇOVÁNÍ, POHORŠOVÁNÍ, ŠPATNÉ/ZLÉ SMÝŠLENÍ, ODPÍRÁNÍ a OMEZOVÁNÍ LIDSKÝCH PRÁV. S podivem pak zůstává, že podobně jako u otázky č. 5, nám i v této otázce jeden respondent odpověděl, že rasismus vnímá „TAK NORMÁLNĚ“.

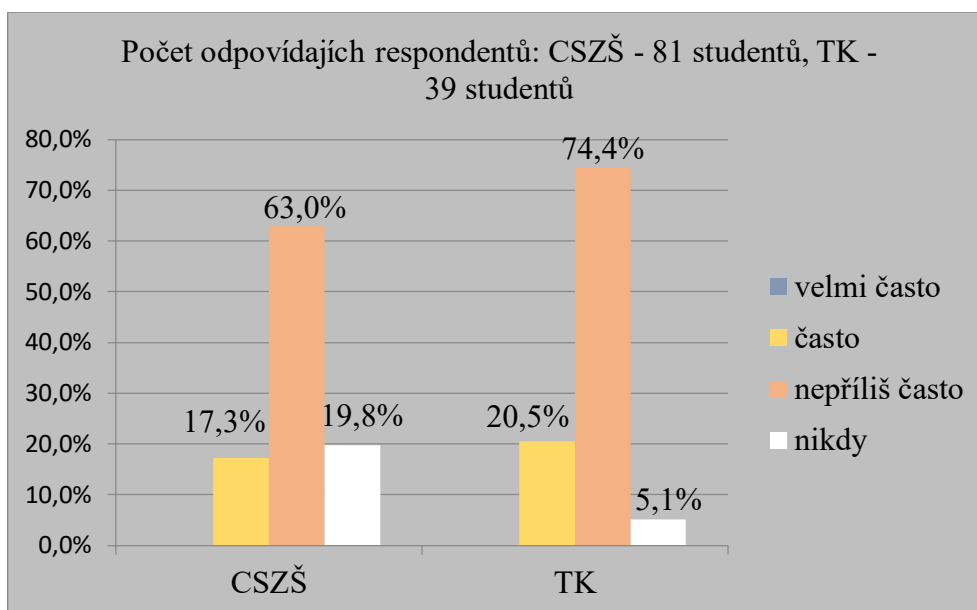
Otázka č. 9 - O problematice rasismu nejčastěji debatujeme:

Graf č. 7 – O problematice rasismu nejčastěji debatujeme:

Jak ukazují výsledky našeho dotazníku, nejvíce studentů, kteří se zapojili do našeho výzkumu, o problematice rasismu debatuje nejčastěji s kamarády. S přáteli o rasismu debatuje celých 40% všech odpovídajících studentů čili téměř každý druhý student. Cca 1/4 všech odpovídajících se o problematice rasismu baví nejčastěji ve vlastní rodině a přibližně shodných výsledků jsme se dočkali u odpovědi, která říká, že studenti vybraných středních škol probírají nejčastěji problematiku rasismu ve škole či někde jinde. Po bližším rozboru odpovědí z jednotlivých škol lze vidět, že zatím co na CSZŠ probírá rasismus s kamarády 33% respondentů, na TK je to téměř 54%. Takto markantní rozdíl by mohl být způsoben nedostatečným prostorem vyjádřit se k danému tématu ve škole. Zatím co na CSZŠ probírá problematiku rasismu 22% studentů, na TK je to pouhých 10%. Přibližně stejných hodnot dosahují odpovědi respondentů v rodině. Studenti CSZŠ v dotaznících uvedli, že problematiku rasismu probírá nejčastěji v rodině 22% z nich. Podobné výpovědi jsme se dočkali také u studentů TK. U studentů TK činí zastoupení této odpovědi 28%. Značný rozdíl můžeme pozorovat také u odpovědi, která říká, že o problematice rasismu debatují studenti vybraných středních škol "jinde". Na CSZŠ zvolilo tuto odpověď 22% studentů, na TK pouze necelých 8% studentů.

Otázka č. 10 - Se svými vrstevníky problematiku rasismu probíráte:

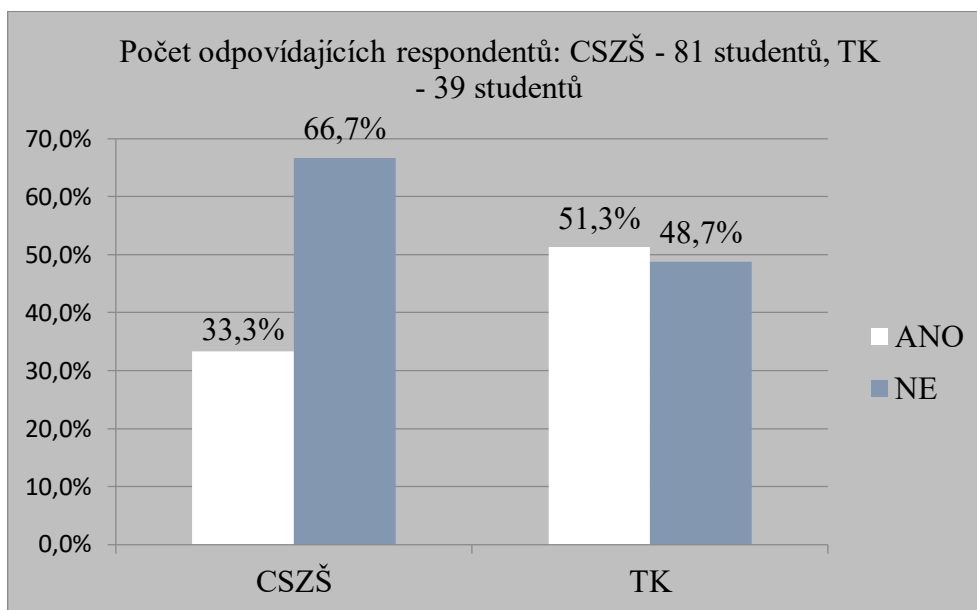
Graf č. 8 – Se svými vrstevníky problematiku rasismu probíráte:

Musíme přiznat, že odpovědi na otázku č. 10 nás překvapily. Vzhledem k tomu, že téměř 1/4 odpovídajících, byla někdy svědkem rasistických projevů v jejich škole, očekávali jsme, že budou o tomto tématu se svými vrstevníky také mluvit. Výsledky ukazují, že VELMI ČASTO neprobírá rasismus se svými vrstevníky ani jeden student. 18% respondentů odpovědělo, že problematiku rasismu probírá se svými vrstevníky ČASTO. Naproti tomu 15% studentů přiznalo, že problematiku rasismu se svými vrstevníky neprobírá NIKDY. Nejpočetnější skupinou studentů, odpovídajících na naše otázky, jsou ti, kteří se svými vrstevníky probírají problematiku rasismu NEPŘÍLIŠ ČASTO. Těchto studentů jsou přesně 2/3. Lze si jen domýšlet, co za danou skutečností stojí. Zda je to ostych, nedostatek času, nezájem... Po podrobnějším prozkoumání odpovědí lze konstatovat, že častěji problematiku rasismu se svými vrstevníky řeší studenti TK. Je jich 20,5%. Na CSZŠ je to pouze 17%. Na CSZŠ jsme také zaznamenali výrazně vyšší výskyt odpovědí NIKDY. Odpověď NIKDY zvolilo na CSZŠ téměř 20% studentů, na TK zvolilo tuto odpověď pouze 5% studentů. Jako zajímavost lze uvést, že (až na jednu výjimku) všichni studenti, kteří se svými vrstevníky probírají problematiku rasismu ČASTO, odpověděli v otázce č. 4, že nikdy nebyli svědky rasistických projevů na jejich škole. Studenti, kteří ve 4. otázce odpověděli, že byli svědky rasistických projevů na jejich škole, se většinou vyjádřili, že se svými vrstevníky probírají otázku rasismu NEPŘÍLIŠ ČASTO.

Otázka č. 11 – Naši školu navštěvují studenti následujících etnických skupin:

Stejně jako na předchozí otázky, také na otázku č. 11 odpovědělo 120 respondentů. 81 studentů CSZŠ a 39 studentů TK. Chtěli jsme zjistit, zda jsou studenti vybraných středních škol vůči svému okolí vnímaví a zda vůbec ví, co jsou to etnické skupiny a tak naše otázka zněla: "Naši školu navštěvují studenti následujících etnických skupin:" Nejčastěji studenti obou vybraných středních škol uvedli etnickou skupinu ROMŮ. Na CSZŠ to bylo 34 odpovídajících studentů dané školy, což představuje 42% odpovědí studentů CSZŠ. Na TK to bylo 9 odpovídajících studentů dané školy, což představuje 23% odpovědí studentů TK. Dále se studenti jednotlivých vybraných středních škol ve svých odpovědích rozcházejí. Odpověď ČECH uvedlo 8 odpovídajících respondentů TK, což činí 21%, na CSZŠ takto odpovědělo pouze 9 studentů, což činí 11% odpovídajících studentů CSZŠ. Velké zastoupení měla na obou školách odpověď VIETNAMEC. Na CSZŠ uvedlo tuto odpověď 19 odpovídajících respondentů, což představuje 23%. Na TK zvolilo tuto odpověď 6 studentů, což představuje 15%. Další uvedenou odpovědí byli SLOVÁCI. Odpověď SLOVÁK napsalo shodně na obou vybraných školách 6 studentů. Na CSZŠ tento počet představuje 7% z poskytnutých odpovědí studentů dané školy, na TK představuje tento počet dokonce 15%. Poslední etnickou skupinou, jejíž procentuální zastoupení odpovědí bylo vyšší než 10 %, byl ASIAT. Na CSZŠ uvedlo tuto odpověď 11 respondentů, což představuje 14% odpovědí studentů CSZŠ. Na TK napsalo ASIAT 5 studentů, což představuje 13%. Vzhledem k nízkému počtu dalších odpovědí, tyto dále neuvádíme. Jako pozoruhodnost na závěr chceme vyzdvihnout několik zajímavých odpovědí. Kromě toho, že pár jednotlivců považuje za etnickou skupinu MUSLIMA, KŘESŤANA, KATOLÍKA či ATEISTU, našlo se také pár jednotlivců, kteří uvedli, že na jejich škole se žádné etnické skupiny nevyskytují. Shodně, na obou vybraných školách, 5% odpovídajících studentů nevedlo žádnou odpověď a poměrně nemalé procento odpovídajících studentů obou vybraných středních škol uvedlo na naši otázku odpověď NEVÍM. Nejzajímavějšími odpověďmi pak byly ty, kterými studenti reagovali na aktuální pandemickou situaci a vyplnili odpovědi jako např. „Nevím, už jsme tam tak dlouho nebyli...“ (myšleno ve škole) nebo „Už ani nevím, jsme pořád doma“.

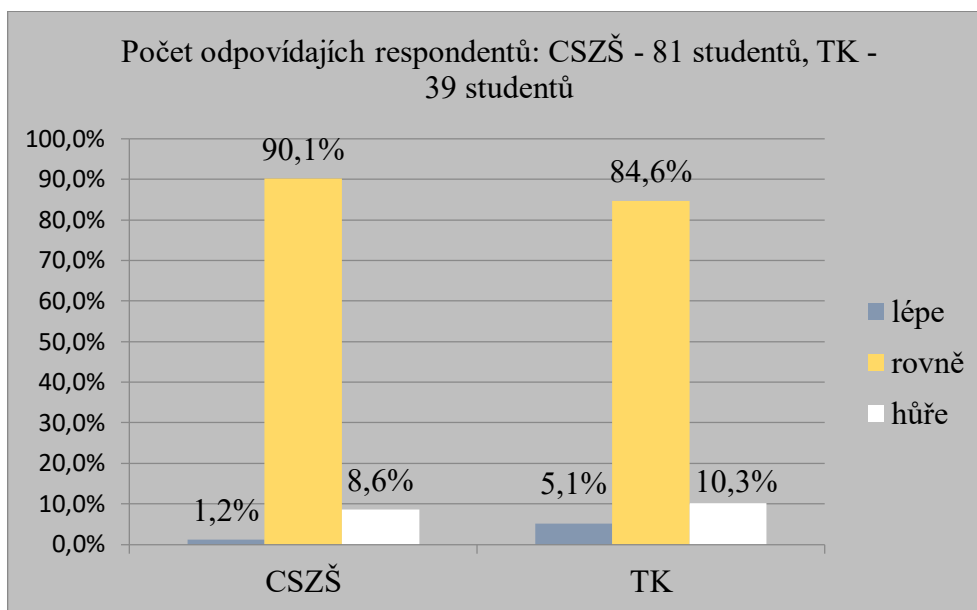
Otázka č. 12 - Máte nějakého kamaráda/ku, jiné etnické skupiny, se kterou se scházíte ve volném čase?

Graf č. 9 – Máte nějakého kamaráda/ku, jiné etnické skupiny, se kterou se scházíte ve volném čase?

V otázce č. 12 jsme se respondentů zeptali, zda mají nějakého kamaráda/ku jiné etnické skupiny, se kterou se schází ve volném čase. Téměř 61% ze všech 120 odpovídajících studentů uvedlo, že nemá. 39% odpovědělo, že takového kamaráda/ku má. Po rozdělení odpovědí respondentů na jednotlivé vybrané střední školy se ukázalo, že na CSZŠ má kamaráda/ku jiného etnika, se kterou se schází ve volném čase, přesně 1/3 studentů. 2/3 studentů žádného takového kamaráda/ku nemají. Na TK přiznalo kamaráda/ku jiného etnika, se kterou se schází ve volném čase, 51% odpovídajících respondentů. 49% odpovídajících studentů uvedlo, že žádného kamaráda/ku jiné etnické skupiny, se kterou by se scházeli ve volném čase, nemají.

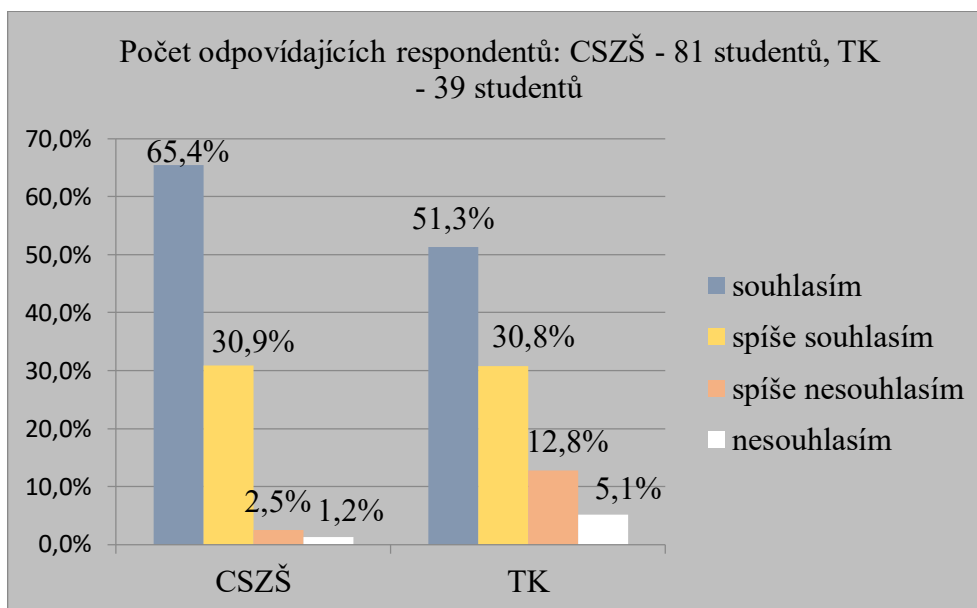
Otázka č. 13 - Ke studentům etnických menšin je v porovnání k ostatním studentům naší školy přístupováno:

Graf č. 10 – Ke studentům etnických menšin je v porovnání k ostatním studentům naší školy přístupováno:

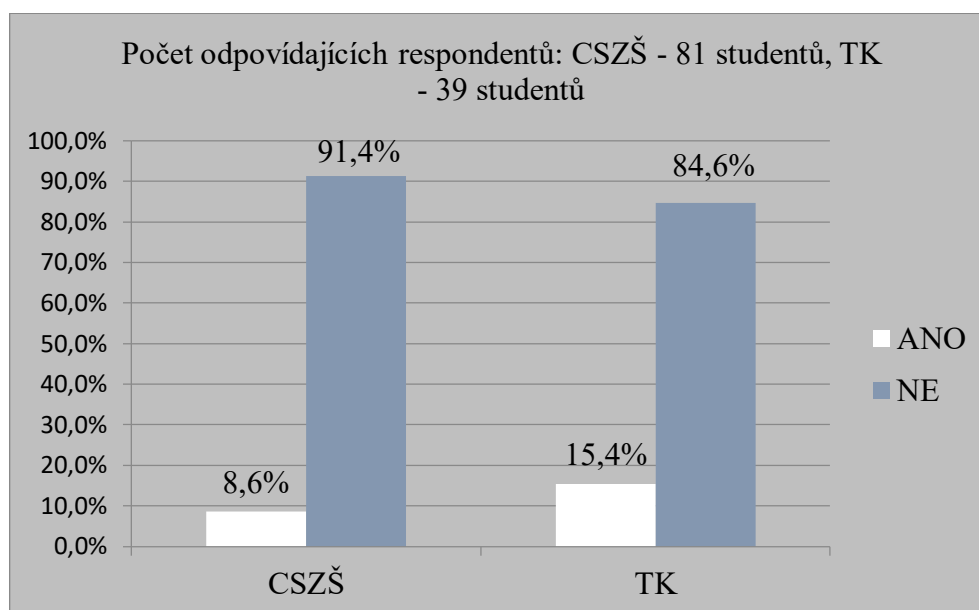
V otázce č. 13 jsme se snažili zjistit, jak si studenti vybraných středních škol myslí, že je na jejich školách přístupováno ke studentům etnických menšin v porovnání k ostatním studentům. Příjemným zjištěním bylo, že přes 88% studentů si myslí, že je ke studentům etnických menšin přístupováno stejně, jako k ostatním studentům. Pouze 9% studentů si myslí, že je ke studentům etnických menšin na jejich školách přístupováno hůře a 2,5% studentů se domnívá, že je ke studentům etnických menšin v porovnání k ostatním studentům přístupováno lépe. Po rozdělení odpovědí na jednotlivé školy se ukázalo, že 90% studentů CSZŠ vnímá přístup ke studentům etnických menšin v porovnání k ostatním studentům jako ROVNÝ. Téměř 9% studentů CSZŠ si myslí, že je ke studentům etnických menšin přístupováno HŮŘE, než k ostatním studentům. Pouze 1% studentů CSZŠ vnímá přístup ke studentům etnických menšin v porovnání k ostatním studentům jejich školy jako LEPŠÍ. Co se týká studentů TK, téměř 85% z nich si myslí, že je ke studentům etnických menšin v porovnání k ostatním studentům jejich školy přístupováno ROVNĚ. 10% studentů TK se domnívá, že je ke studentům etnických menšin v porovnání k ostatním studentům jejich školy přístupováno HŮŘE a pouze 5% si myslí, že LÉPE.

Otázka č. 14 - Souhlasíte s tvrzením, že je důležité přistupovat ke všem etnickým skupinám stejně a to ve všech aspektech života?

Graf č. 11 – Souhlasíte s tvrzením, že je důležité přistupovat ke všem etnickým skupinám stejně a to ve všech aspektech života?

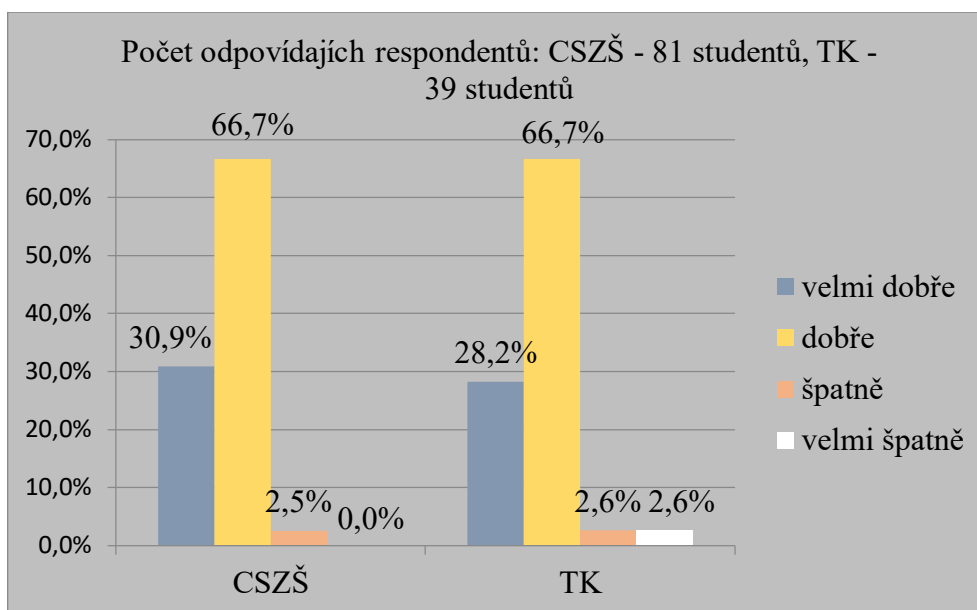
Rovnoprávnost pro všechny, tak by se daly popsat odpovědi našich respondentů na otázku č. 14. V té jsme se ptali, zda studenti vybraných středních škol souhlasí s tvrzením, že je důležité přistupovat ke všem etnickým skupinám stejně ve všech aspektech života. Téměř 92% odpovídajících studentů vyslovilo souhlas. Konkrétně téměř 61% respondentů na otázku odpovědělo, že **SOUHLASÍ** a dalších téměř 31% odpovědělo, že s daným tvrzením **SPÍŠE SOUHLASÍ**. Pouze necelých 6% odpovídajících studentů na tvrzení, že je důležité přistupovat ke všem etnickým skupinám stejně a to ve všech aspektech života, odpovědělo, že **SPÍŠE NESOUHLASÍ** a pouhých 2,5% respondentů zcela **NESOUHLASÍ**. Při bližším pohledu na odpovědi studentů jednotlivých škol lze vidět, že radikálnější ve svém postoji, vyjadřujícím nesouhlas, jsou studenti TK. Téměř 18% z nich odpovědělo, že s naším tvrzením **NESOUHLASÍ** či **SPÍŠE NESOUHLASÍ**. Na CSZŠ s naším tvrzením **NESOUHLASÍ** či **SPÍŠE NESOUHLASÍ** pouze necelé 4% odpovídajících studentů. 82% studentů TK na naše tvrzení odpovědělo, že s ním **SOUHLASÍ** či **SPÍŠE SOUHLASÍ** a u studentů CSZŠ byl tento poměr ještě vyšší. S tvrzením, že je důležité přistupovat ke všem etnickým skupinám stejně ve všech aspektech života odpovědělo **SOUHLASÍM** či **SPÍŠE SOUHLASÍM** dokonce 96% studentů. Z daných skutečností lze usuzovat, že studenti CSZŠ přijímají etnické skupiny více rovnocenně než studenti TK.

Otázka č. 15 - Přístupují pedagogové vaší školy rozdílným způsobem ke studentům odlišných etnických skupin?

Graf č. 12 – Přístupují pedagogové vaší školy rozdílným způsobem ke studentům odlišných etnických skupin?

V otázce č. 15 jsme studentům položili dotaz, zda pedagogové jejich škol přístupují ke studentům odlišných etnických skupin rozdílným způsobem. Cca 9 z 10 studentů odpovědělo, že NE. Každý 10tý student se domnívá, že existuje rozdíl v přístupu pedagogů k odlišným etnickým skupinám na jejich škole. Po bližším seznámení se s odpověďmi studentů jednotlivých škol je zřejmé, že rozdílnost přístupu pedagogů k odlišným etnickým skupinám vnímají více studenti TK. Více než 15% z nich odpovědělo na naši otázku ANO. Pouze necelých 85% respondentů se domnívá, že pedagogové TK přístupují ke studentům odlišných etnických skupin STEJNĚ. Co se týče studentů CSZŠ, přes 91% odpovídajících respondentů vyjádřilo názor, že pedagogové jejich školy přístupují ke studentům odlišných etnických skupin stejným způsobem. Pouze necelých 9% odpovídajících studentů CSZŠ si myslí, že pedagogové jejich školy přístupují ke studentům odlišných etnických skupin rozdílným způsobem.

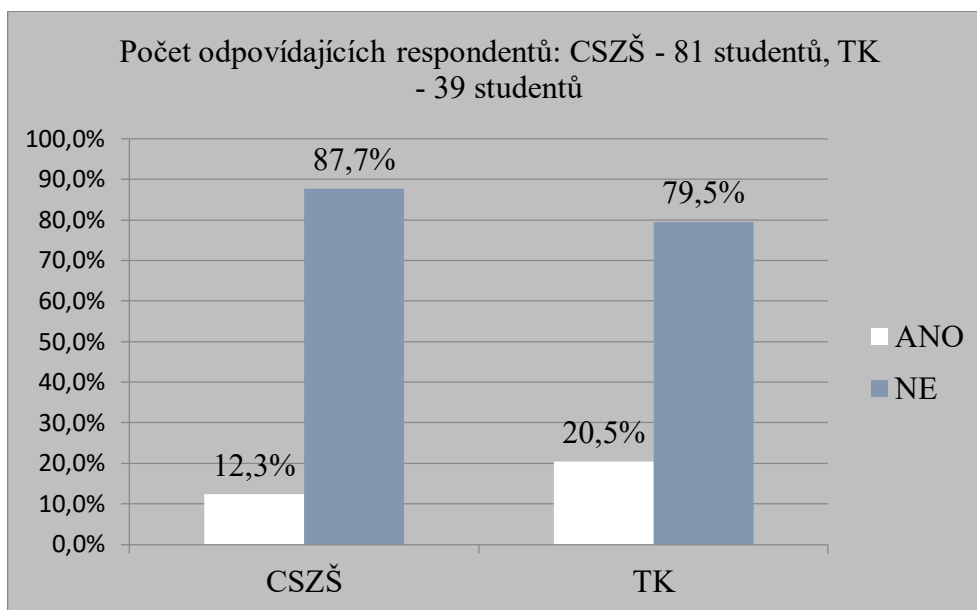
Otázka č. 16 - Se spolužáky jiných etnických skupin vycházíte většinou:

Graf č. 13 – Se spolužáky jiných etnických skupin vycházíte většinou:

Jako DOBRÉ či VELMI DOBRÉ by se daly popsat vztahy mezi studenty vybraných středních škol. Na otázku jak většinou vychází se spolužáky jiných etnických skupin nám totiž 2/3 respondentů odpověděly, že DOBRĚ a téměř 1/3 dotázaných odpověděla, že VELMI DOBRĚ. ŠPATNĚ či VELMI ŠPATNĚ vychází se spolužáky jiných etnických skupin pouze 3,3% ze všech 120 odpovídajících respondentů. Studenti CSZŠ se opět projeví jako tolerantnější. Odpověď VELMI ŠPATNĚ nezvolil ani jeden student. Odpověď špatně zvolilo pouze 2,5% odpovídajících respondentů této střední školy. Studenti TK vychází se spolužáky jiných etnických skupin o poznání hůře. 2,6% z odpovídajících respondentů této školy uvedlo, že se spolužáky jiných etnických skupin vychází VELMI ŠPATNĚ. Stejně velké procento (2,6%) odpovídajících respondentů z řad studentů TK odpovědělo, že se spolužáky jiných etnických skupin vychází většinou ŠPATNĚ. Naprosto shodně se pak studenti obou vybraných středních škol vyjádřili v názoru, že se spolužáky jiných etnických skupin vychází většinou DOBRĚ. Na obou školách takto shodně reagovaly přesně 2/3 studentů. Podobný poměr odpovědí pak zaujímá na obou vybraných středních školách odpověď VELMI DOBRĚ. Na CSZŠ odpovědělo VELMI DOBRĚ na naši otázku, jak vychází se spolužáky jiných etnických skupin, téměř 31% odpovídajících studentů. Na TK na stejnou otázku odpovědělo VELMI DOBRĚ jen o něco méně respondentů, a to cca 28%.

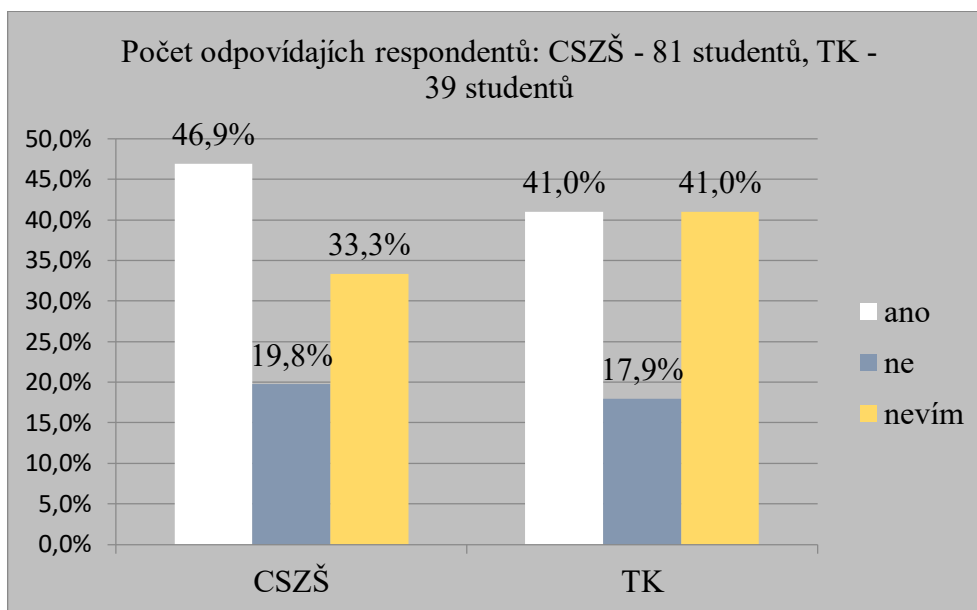
Otázka č. 17 - Setkali jste se někdy na vaší škole se situací, v níž byla jedna z etnických skupin upřednostněna před jinou etnickou skupinou?

Graf č. 14 – Setkali jste se někdy na vaší škole se situací, v níž byla jedna z etnických skupin upřednostněna před jinou etnickou skupinou?

V otázce č. 17 jsme se studentů jednotlivých středních škol zeptali, zda se někdy na jejich škole setkali se situací, v níž byla jedna etnická skupina upřednostněna před jinou etnickou skupinou. Přesně 85% ze všech 120 respondentů nám odpovědělo, že NE a 15% respondentů odpovědělo, že ANO. Podíváme-li se blíže na odpovědi studentů jednotlivých středních škol zjistíme, že větší počet situací, v nichž byla jedna z etnických skupin upřednostněna před jinou etnickou skupinou, zaznamenalo více studentů TK. Konkrétně 20,5%. Tzn. že každý 5. student se někdy ocitl v situaci, v níž nebylo ke studentům různých etnických skupin přistupováno rovným způsobem. Na CSZŠ se s podobnou situací setkal každý 8. student. Že je ke studentům různých etnických skupin na jednotlivých středních školách přistupováno stejně odpovědělo téměř 80% studentů TK a téměř 88% studentů CSZŠ. Ti totiž na otázku, zda se někdy setkali na jejich škole se situací v níž byla jedna z etnických skupin upřednostněna před jinou etnickou skupinou, odpověděli NE.

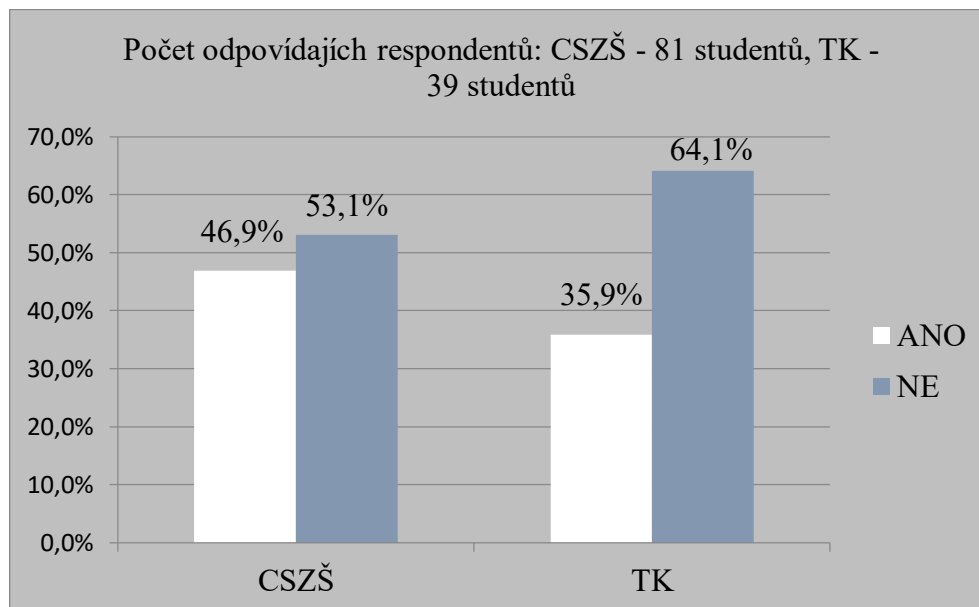
Otázka č. 18 - Jsou pro vás témata multikulturní výchovy, v rámci různých vyučovacích předmětů na vaší škole zajímavá?

Graf č. 15 – Jsou pro vás témata multikulturní výchovy, v rámci různých vyučovacích předmětů na vaší škole zajímavá?

Zajímalo nás, zda jsou témata multikulturní výchovy pro studenty vybraných středních škol, s nimiž se setkávají v různých vyučovacích předmětech, zajímavá. Studentům jsme nejprve nastínili, co to multikulturní výchova je a v jaké formě se s ní mohou setkat. Ze 120 odpovídajících studentů uvedlo rovných 45% že ANO, témata multikulturní výchovy v rámci různých vyučovacích předmětů na jejich škole jsou pro ně zajímavá. Necelých 20% studentů odpovědělo NE, témata jsou pro ně nezajímavá a téměř 36% respondentů odpovědělo NEVÍM. Po rozdělení odpovědí na jednotlivé vybrané střední školy se ukázalo, že studenti obou vybraných středních škol vnímají zajímavost témat multikulturní výchovy velmi podobně. Na CSZŠ jsou témata multikulturní výchovy v rámci různých vyučovacích předmětů zajímavá pro téměř 47% respondentů. Na TK jsou zajímavá pro 41% respondentů. Jako nezajímavá vnímá témata multikulturní výchovy, v rámci různých vyučovacích předmětů na jejich škole, téměř 20% studentů CSZŠ a téměř 18% studentů TK. Odpověď NEVÍM jsme pak na danou otázku zaznamenali u 33% odpovídajících studentů CSZŠ a u 41% odpovídajících studentů TK.

Otázka č. 19 - Má vaše škola nějaké doprovodné programy (např. školní, kulturní či sportovní akce, přednášky, besedy, kroužky apod.), díky kterým se setkáváte s tématy multikulturní výchovy?

Graf č. 16 – Má vaše škola nějaké doprovodné programy (např. školní, kulturní či sportovní akce, přednášky, besedy, kroužky apod.), díky kterým se setkáváte s tématy multikulturní výchovy?

Prostřednictvím otázky č. 19 jsem se snažili zjistit, zda mají vybrané střední školy pro své studenty nějaké doprovodné programy, díky kterým by se oslovení studenti měli možnost setkávat s tématy multikulturní výchovy. Téměř 57% ze všech 120 odpovídajících studentů nám sdělilo, že NE a 43% odpovídajících studentů sdělilo, že ANO. Při bližším pohledu na odpovědi studentů jednotlivých škol jsme zjistili, že na CSZŠ je počet odpovědí ANO a NE celkem vyrovnaný. ANO odpovědělo téměř 47% studentů, NE odpovědělo 53% studentů. Na TK byl poměr odpovědí výrazně rozdílnější. Na otázku, zda má TK nějaké doprovodné programy, díky kterým se studenti setkávají s tématy multikulturní výchovy, odpovědělo pouze necelých 36% respondentů ANO a přes 64% respondentů odpovědělo NE. Z výše uvedeného jasně vyplývá, že CSZŠ připravuje pro své studenty více doprovodných programů zaměřených na multikulturní výchovu, než TK. Vzhledem k umělecko průmyslovému založení TK, kde lze předpokládat, že se studenti budou ve svém pracovním životě setkávat s mnoha odlišnými etnickými skupinami, nás tento poměr odpovědí překvapil.

Otázka č. 20 – Pokud jste v předchozí otázce (Má vaše škola nějaké doprovodné programy, díky kterým se setkáváte s tématy multikulturní výchovy?) odpověděli ano, doplňte, o jaký doprovodný program se jedná. V případě odpovědi ne, doplňte, o jaký doprovodný program byste měli zájem.

V předchozí otázce jsme se ptali, zda má škola pro své studenty připraveny nějaké doprovodné programy, díky nimž se setkávají s tématy multikulturní výchovy. Jak bylo uvedeno, 38 respondentů CSZŠ odpovědělo ANO. V naší rozšířené otázce, díky které bychom rádi identifikovali, o jaké doprovodné programy se jedná, pak tito respondenti nejčastěji uvedli, že na PŘEDNÁŠKÁCH. Tuto odpověď napsalo 12 respondentů CSZŠ. Dále studenti uvedli, že mají jednou ročně "DEN PREVENCE" při kterém můžou navštívit nejrůznější "PROJEKTY" a tak se mohou dozvědět informace z nejrůznějších oblastí. Tento den zmínilo 9 studentů. Jako další prostředek, díky němuž se studenti s tématy multikulturní výchovy setkávají, jsou dle jejich vyjádření BESEDY. Ty zmínilo 7 respondentů. Mezi další jmenované aktivity patří MŠE, DUCHOVNÍ AKTIVITY či SETKÁNÍ V DUCHOVNÍ MÍSTNOSTI ELIŠKA (4 respondenti), TŘÍDNICKÁ HODINA či VYUČOVACÍ PŘEDMĚTY (3 respondenti) a SPORTOVNÍ AKCE (2 respondenti). Ojedinelými odpověďmi pak byly: KROUŽKY, SOUTĚŽE, ANIMÁTOŘI, SVAČINKY či PREZENTACE. Dva studenti CSZŠ odpověděli, že doprovodné programy mají, na rozšířenou otázku však odpověděli, že NEVÍ jaké. Zajímavostí jsou pak odpovědi, ve kterých jeden respondent odpověděl, že mají DEN PREVENCE, COŽ JE MÁLO a další respondent reagoval na aktuální covidovou pandemii s tím, že OBVYKLE DOPROVODNÉ PROGRAMY MAJÍ, MOMENTÁLNĚ VŠAK ŽÁDNÝ DOPROVODNÝ PROGRAM NENÍ. ANO, naše škola má doprovodné programy, díky nimž se setkáváme s tématy multikulturní výchovy, odpovědělo 14 studentů TK. Z těchto 14 studentů pak 9 studentů uvedlo, že mají PŘEDNÁŠKY. 6 studentů uvedlo, že se s tématy multikulturní výchovy setkávají díky TANEČNÍM VYSTOUPENÍM, SOUTĚŽÍM či KONCERTŮM. 4 studenti uvedli, že mají BESEDY a 1 student zmínil VÝLETY DO ZAHRANIČÍ. Odpověď NE zvolilo na předchozí otázku (zda má škola pro své studenty připraveny nějaké doprovodné programy, díky nimž se setkávají s tématy multikulturní výchovy) 43 studentů CSZŠ. Naše rozšiřující otázka pro tento typ odpovědi zněla: O jaký doprovodný program byste měli zájem? Z těchto 43 studentů odpovědělo 19 respondentů, že O ŽÁDNÝ DOPROVODNÝ PROGRAM ZÁJEM NEMAJÍ. 5 studentů napsalo, že NEVÍ, o jaký typ doprovodného programu by se mělo jednat. Shodný počet studentů, tedy

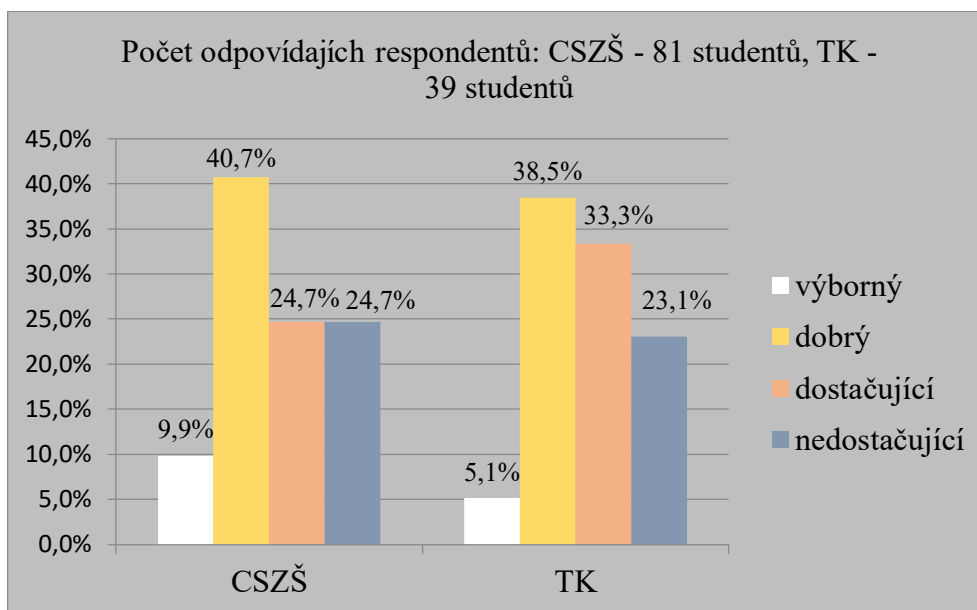
5 respondentů, uvedlo, že by měli zájem o BESEDU a stejně tak 5 studentů by mělo zájem o PŘEDNÁŠKU. Dále studenti projevili zájem o: SEZNAMOVÁNÍ SE, HOVORY O ZÁŽITCÍCH S RASISMEM, NĚJAKÝ FILM K TÉMATU, DISKUSI, KAMPAŇ, KROUŽEK, SPORTOVNÍ AKCI, MEZINÁRODNÍ DEN JAZYKŮ, KULTURNÍ ODPOLEDNE FORMOU PŘEDNÁŠEK O ZAJÍMAVOSTECH A TRADICÍCH LIDÍ ODLIŠNÝCH KULTUR a v neposlední řadě též O ZVYKY, OBYČEJE a KUCHYNI MULTIKULTURNÍCH MENŠIN. Zajímavostí nakonec je odpověď jednoho respondenta, který uvedl, že V SOUČASNOSTI NEMAJÍ ŽÁDNÝ DOPROVODNÝ PROGRAM A MÁ TEDY ZÁJEM O JAKÝKOLIV PROGRAM. Na stejnou rozšiřující otázku (o jaký doprovodný program by měli studenti zájem) nám odpovídalo 25 studentů TK. Z těchto 25 studentů odpovědělo 7 respondentů, že ZÁJEM O DOPROVODNÝ PROGRAM NEMAJÍ, 1 student by zájem o doprovodný program měl, ale NEVÍ, JAKOU PODOBU BY MĚL TENTO DOPROVODNÝ PROGRAM MÍT. Nejvíce studentů by mělo (stejně jako na CSZŠ) zájem o PŘEDNÁŠKU. Tuto odpověď uvedli 4 respondenti. 2 studenti dále uvedli, že by měli zájem o DISKUSI, V NÍŽ BY MOHLI VYJÁDŘIT SVŮJ NÁZOR, a jeden z nich dodává, že ŠKOLA S NIMI RASISMUS VŮBEC NEPROBÍRÁ A TAK BY NA ZAČÁTEK STAČILO ZAČÍT O NĚM MLUVIT. 2 studenti by měli zájem o SETKÁNÍ S NĚKÝM, KDO SE STAL TERČEM ŠIKANY ČI RASISMU. Dále studenti projevili zájem o VÝMĚNNÝ POBYT V ZAHRANIČÍ, MEZINÁRODNÍ DEN JAZYKŮ, KROUŽKY, SETKÁNÍ S JINOU ŠKOLOU, SKUPINOVÝ PROGRAM, EXKURZI či o PROGRAM TÝKAJÍCÍ SE MEZINÁRODNÍ KUCHYNĚ případně MEZINÁRODNÍCH TRADIC. Jeden ze studentů odpověděl podobně jako u CSZŠ, že by MĚL ZÁJEM O COKOLIV.

Otázka č. 21 – Pokud jste v otázce číslo 19 (Má vaše škola nějaké doprovodné programy, díky kterým se setkáváte s tématy multikulturní výchovy?) odpověděli ano, napište, zda doprovodné programy vaší školy naplňují vaše očekávání. V případě odpovědi ne na otázku číslo 19 doplňte, co by doprovodné programy měly obsahovat, aby byla vaše očekávání naplněna.

V otázce č. 19 jsme se ptali, zda má škola pro své studenty připraveny nějaké doprovodné programy, díky nimž se setkávají s tématy multikulturní výchovy. V naší rozšířené otázce č. 21 jsme studenty vyzvali, aby v případě odpovědi ANO na otázku č. 19 napsali, zda doprovodné programy naplňují jejich očekávání. 21 studentů CSZŠ z 38, kteří odpověděli na otázku č. 19 ANO, v otázce č. 21 odpovědělo, že doprovodné programy jejich očekávání NAPLŇUJÍ. 6 studentů uvedlo, že NENAPLŇUJÍ a 11 studentů z těchto 38, kteří odpověděli na otázku č. 19 ANO, NEDOVEDLO na otázku JEDNOZNAČNĚ ODPOVĚDĚT. Vyjadřovali touhu ZABÝVAT SE TÉMATY MULTIKULTURNÍ VÝCHOVY ČASTĚJI, VÍCE SE SETKÁVAT S JINÝMI STUDENTY, VÍCE KOMUNIKOVAT, VYSVĚTLOVAT. Na TK odpovědělo na otázku č. 19 ANO celkem 14 studentů. Z těchto 14ti studentů uvedlo 9 respondentů, že doprovodné programy jejich očekávání NAPLŇUJÍ. 3 studenti uvedli, že doprovodné programy jejich očekávání NENAPLŇUJÍ a 2 studenti dodali, že by CHTĚLI VÍCE AKCÍ A UVÍTALI BY VÝLETY DO JINÝCH ZEMÍ, NEJEN DO OKOLNÍCH STÁTŮ ČR. 43 studentů CSZŠ odpovědělo na otázku č. 19 NE. Jsou tedy toho názoru, že jejich škola pro ně nepřipravuje doprovodné programy, díky nimž se setkávají s tématy multikulturní výchovy a jejich očekávání tak nejsou naplněna. Takto odpovídající studenty jsme v naší rozšířené otázce č. 21 vyzvali, aby uvedli, co by doprovodné programy měly obsahovat, aby jejich očekávání naplněna byla. 17 studentů NEUVEDLO na rozšiřující otázku ŽÁDNOU ODPOVĚĎ, 7 studentů napsalo, že NEVÍ, co by měly doprovodné programy obsahovat. Pouze 19 studentů mělo konkrétní představu, jak by měly doprovodné programy vypadat, aby studenty obsahově uspokojily. Studenti by chtěli o problematice především DEBATOVAT. DISKUSI s jinými lidmi na dané téma si přálo 6 respondentů. 3 studenti vyjádřili touhu NASLOUCHAT ODBORNÍKŮM, kteří se v dané problematice orientují. 4 studenti by chtěli POZNAT OSOBNĚ ZKUŠENOSTI SPOLUŽÁKŮ ČI LIDÍ NĚKTERÉ ETNICKÉ MENŠINY, 2 studenti by chtěli POZNAT JINÉ ETNICKÉ MENŠINY PROSTŘEDNICTVÍM KUCHYNĚ A TRADIC. 2 respondenti by uvítali COKOLIV, protože se domnívají, že NYNÍ NEMAJÍ ŽÁDNÝ DOPROVODNÝ PROGRAM, 1

student NEMÁ ZÁJEM O ŽÁDNÝ DOPROVODNÝ PROGRAM, 1 student by chtěl "NÁVOD" JAK JEDNAT S RASISTY a 1 respondentovi by stačilo "VYBLÁZNIT SE". Na TK odpovědělo NE na otázku č 19 (zda pro ně škola připravuje doprovodné programy, díky nimž se setkávají s tématy multikulturní výchovy a jejich očekávání tak jsou naplněna) 25 studentů. Takto odpovídající studenty TK jsme v naší rozšířené otázce č. 21 rovněž vyzvali, aby uvedli, co by doprovodné programy měly obsahovat, aby byla jejich očekávání naplněna. 6 z těchto studentů TK na naši doplňující otázku NEODPOVĚDĚLO a 4 studenti napsali, že NEVÍ, co by doprovodný program měl obsahovat, aby naplnil jejich očekávání. Zbýlých 16 studentů mělo určitou představu. 3 studenti si přáli SETKÁNÍ S ČLOVĚKEM JINÉ ETNICKÉ SKUPINY či NĚKÝM, KDO BYL ŠIKANOVANÝ. 2 studenti by chtěli PŘEDNÁŠKU či BESEDU. 3 studentům by vyhovovala DISKUSE či obecně KOMUNIKACE NA DANÉ TÉMA. Dále studenti touží po ZAJÍMAVÝCH A OVĚŘENÝCH INFORMACÍCH, ZPROSTŘEDKOVANÝCH PŘEDEVŠÍM ZÁBAVNOU FORMOU. Uvítali by také VHLED DO HISTORIE a ZHODNOCENÍ AKTUÁLNÍ SITUACE či SKUPINOVÉ AKTIVITY. Stejně jako studenti CSZŠ také studenti TK uvedli, že by UVÍTALI COKOLIV, PROTOŽE NYNÍ NEMAJÍ ŽÁDNÝ DOPROVODNÝ PROGRAM a vyjádřili také touhu ETNICKÉ SKUPINY LÉPE POZNAT A NĚJAKÝM ZPŮSOBEM JIM POMOCI.

Otázka č. 22 - Jak byste hodnotili probírání témat multikulturní výchovy v rámci různých vyučovacích předmětů?

Graf č. 17 – Jak byste hodnotili probírání témat multikulturní výchovy v rámci různých vyučovacích předmětů?

V poslední otázce našeho dotazníku jsme studenty požádali, aby ohodnotili probírání témat multikulturní výchovy v rámci různých vyučovacích předmětů na jejich škole. Téměř polovina ze 120 odpovídajících studentů byla s probíráním témat multikulturní výchovy spokojená. Více než 8% odpovídajících studentů ohodnotilo probírání témat jako VÝBORNÉ. Rovných 40 % všech odpovídajících studentů ohodnotilo probírání témat multikulturní výchovy jako DOBRÉ. 27,5% všech odpovídajících respondentů označilo probírání témat multikulturní výchovy jako DOSTAČUJÍCÍ a 24% jako NEDOSTAČUJÍCÍ. Při pohledu na odpovědi studentů jednotlivých vybraných středních škol lze vidět, že větší poměr spokojených studentů je na CSZŠ. Odpovědi VÝBORNÝ ohodnotilo naši otázku téměř 10% respondentů CSZŠ. Na TK to bylo pouhých 5%. Jako DOBRÉ hodnotilo probírání témat multikulturní výchovy v rámci různých vyučovacích předmětů, téměř 41% respondentů CSZŠ a 38,5% respondentů TK. Co se dále týče studentů CSZŠ, poměr odpovědí DOSTATEČNÝ a NEDOSTATEČNÝ je zcela shodný, jedná se o 24,7%. Studenti TK jsou ve svém názoru na dostatečnost či nedostatečnost probírání témat multikulturní výchovy v rámci různých vyučovacích předmětů poněkud rozdílnější. Jako DOSTAČUJÍCÍ ohodnotilo probírání témat 33% respondentů a jako NEDOSTAČUJÍCÍ 23% respondentů TK.

4.5 Závěry výzkumu

Po analýze výsledků jednotlivých otázek dotazníku a jejich porovnání se stanovenými hypotézami i teoretickými východisky konstatujeme následující:

➤ Hypotéza č. 1:

Studenti CSZŠ jsou svým okolím (tedy i prostředím školy) motivováni k předcházení rasistických projevů lépe, než studenti TK. Tato hypotéza se potvrdila, což jasně dokazují odpovědi na otázku č. 6. Z výzkumu vyplývá, že cca $\frac{3}{4}$ studentů obou zkoumaných středních škol jsou svým okolím dostatečně stimulováni k toleranci vůči ostatním, přičemž na TK se cítí být dostatečně stimulováno k toleranci vůči ostatním 71,8% a na CSZŠ dokonce 81,5% studentů. Na CSZŠ se tedy cítí být svým okolím motivováno k předcházení rasistických projevů o 9,7% studentů více než na TK.

➤ Hypotéza č. 2:

Zaměstnanci CSZŠ a TK přistupují, dle studentů jednotlivých škol, ke studentům všech etnických skupin rovně. Tato hypotéza se nepotvrdila. Z výsledků odpovědí na otázku č. 13 jasně plyne, že pouze 90,1% studentů CSZŠ považuje přístup zaměstnanců školy ke studentům různých etnických skupin za rovný. 1,2% studentů CSZŠ se domnívá, že ke studentům etnických skupin je v porovnání k ostatním studentům CSZŠ přistupováno lépe a 8,6% se domnívá, že hůře. Na TK vnímá přístup zaměstnanců ke studentům etnických skupin v porovnání k ostatním studentům školy jako rovný pouze 84,6% respondentů dané školy. 5,1% odpovídajících studentů TK se domnívá, že ke studentům jiných etnických skupin je přistupováno lépe a 10,3% studentů TK vnímá přístup zaměstnanců ke studentům jiných etnických skupin jako horší.

➤ Hypotéza č. 3:

Studenti CSZŠ i TK nejsou spokojeni s probíráním témat multikulturní výchovy v rámci vyučovacích předmětů na jejich školách. Tato hypotéza se potvrdila. Jak ukazují odpovědi studentů na naše otázky, především pak na otázku č. 22, téměř $\frac{1}{4}$ studentů obou škol považuje probírání témat multikulturní výchovy v rámci různých vyučovacích předmětů za nedostačující. U studentů CSZŠ zaujímá tento názor 24,7% respondentů a u studentů TK hodnotí probírání témat multikulturní výchovy v rámci různých vyučovacích předmětů jako nedostačující 23,1% respondentů.

4.6 Doporučená řešení

Uvědomujeme si, že ne všechna doporučení, která přinášíme, budou vybranými středními školami akceptovatelná a pro všechny zúčastněné realizovatelná. Přesto si dovoluujeme doporučit následující opatření, neboť se domníváme, že by měla vést k akceptaci etnických menšin na vybraných středních školách, jakož i zlepšení mezilidských vztahů obecně.

Na základě výsledků našeho kvantitativního výzkumu doporučujeme především vybraným středním školám:

- zvýšit motivaci studentů v oblasti předcházení projevů rasismu a to především prostřednictvím zvýšení četnosti přednášek, besed a diskusí na téma rasismu a tolerance. Na základě přání samotných studentů vybraných středních škol také doporučujeme pozvat studenty jiných škol k širší debatě o tomto tématu či v ideálním případě pozvat jedince jiné etnické skupiny, který má osobní zkušenost s rasistickým útokem, má tuto zkušenost zpracovanou a dokáže z ní vyvodit doporučení pro studenty nejen vybraných středních škol;
- v oblasti přístupu zaměstnanců ke studentům jiných etnických skupin na jejich školách další vzdělávání v oblasti multikulturní výchovy. Toto vzdělávání by mohlo probíhat formou přednášek, besed a diskusí spolu se studenty či formou přednášek, besed a diskusí určených výhradně pro zaměstnance, nikoliv studenty školy. Dále pak doporučujeme zvážit individuální školení zaměstnanců v oblasti komunikace, asertivity, psychohygieny, zvládání stresu apod.;
- zvýšit spokojenost studentů s probíráním témat multikulturní výchovy v rámci vyučovacích předmětů na vybraných středních školách. Studenti projevili nespokojenost především v oblasti prezentace témat multikulturní výchovy. Současná forma probírání těchto témat se studentům jeví jako nezajímavá a nespokojeni se studenti cítí také v otázce četnosti probírání těchto témat. Proto navrhujeme zařadit témata multikulturní výchovy do studijních plánů častěji a zatraktivnit tato témata tím, že danou problematiku nebudou pedagogové prezentovat pouze v teoretické rovině, ale zapojí studenty do různých praktických úkolů, na kterých budou sami studenti interaktivně participovat a o nichž budou dále rozvíjet debatu.

Dále na základě výsledků našeho výzkumu doporučujeme:

- zajistit studentům v rámci vyučování dostatečný prostor k vyjádření jejich názoru na rasismus;
- blíže studenty seznámit s problematikou etnických skupin, především jim vysvětlit co jsou etnické skupiny a kdo do etnických skupin ne/patří (naš výzkum ukázal, že někteří studenti považují za členy etnické skupiny ateisty, křesťany apod.);
- ředitelům a vedoucím zaměstnancům středních škol apelovat na všechny zaměstnance, aby tito zaměstnanci přistupovali ke všem studentům všech etnických skupin rovně;
- zvýšit četnost doprovodných programů, díky kterým se mohou studenti setkávat s tématy multikulturní výchovy a těmto programům poskytnout dostatečný „mediální prostor“, aby si studenti lépe zapamatovali, jak se dané programy jmenují či kdo je jejich součástí, a aby se zvýšila návštěvnost těchto doprovodných programů.

ZÁVĚR

V závěru naší práce zabývající se výchovou ve vztahu k rasismu vůči etnickým skupinám na středních školách v Brně bychom chtěli ještě jednou poukázat na důležitost multikulturní výchovy. Ta je totiž při formování názorů a postojů studentů středních škol nejdůležitější. Vzhledem k cílům, které jsme si stanovili, si dovoluujeme tvrdit, že tyto byly naplněny. Praktický přínos naší práce vidíme především v šíři zpracování dat a v rozsahu oblastí, kterým se naše práce věnovala.

V naší práci jsme zanalyzovali současný stav povědomí studentů vybraných středních škol o rasismu a etnických skupinách. Dále jsme získali informace o zkušenostech studentů s rasistickými projevy, o vztahu studentů k etnickým skupinám a také o zkušenostech studentů s přístupem zaměstnanců vybraných středních škol ke studentům jiných etnických skupin. Dále jsme díky naší práci zjistili, zda se studenti cítí být svým okolím dostatečně stimulováni k toleranci vůči ostatním a zda mají dostatečný prostor pro sebevyjádření. Naše práce také vypovídá o tom, s kým studenti nejčastěji problematiku rasismu probírají a jak často řeší problematiku rasismu se svými vrstevníky.

Na základě zjištěných informací jsme navrhli řešení, která by mohla pomoci zlepšit akceptaci studentů etnických menšin na vybraných středních školách, a která by také mohla pomoci zlepšit mezilidské vztahy na vybraných středních školách v obecné rovině.

Při zpracování naší bakalářské práce se nevyskytly žádné větší problémy. Zpracování naší práce komplikovala pouze současná pandemická situace. Studentům vybraných středních škol bylo potřeba několikrát připomenout termín vyplnění dotazníků a omezený byl také přístup k odborným literárním zdrojům.

Omezený rozsah naší práce nám neumožňuje pojmout danou problematiku v celé své šíři a rozsahu, který by si tato problematika jistě zasloužila. V dané oblasti stále zůstává mnoho otázek, na které jsme vzhledem k omezenému rozsahu naší práce nemohli hledat odpovědi, a přitom by si zasloužily další zkoumání.

Pokud bychom se zkoumáním daných témat věnovali i v budoucnu, oblastmi našeho zájmu by jistě byly:

- rasismus z pohledu pedagogů středních škol v Brně;
- etnické skupiny z pohledu pedagogů středních škol v Brně;
- výchova a multikulturní výchova z pohledu pedagogů středních škol v Brně.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. ALLPORT, Gordon Willard. *O povaze předsudků*. Přeložil Eduard GEISSLER. Praha: Prostor, 2004. Obzor (Prostor). ISBN 80-7260-125-3.
2. ATKINSON, Rita L. *Psychologie*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-640-3.
3. BALVÍN, Jaroslav. *Pedagogika, andragogika a multikulturalita*. Praha: Hnutí R v nakl. Radix, 2012. ISBN 978-80-86798-07-3.
4. BAUMAN, Zygmunt a Tim MAY. *Myslet sociologicky: netradiční uvedení do sociologie*. 2. vyd. Přeložil Jana OGROCKÁ. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-026-1.
5. BUDIL, Ivo T., Vladimír BLAŽEK a Vladimír SLÁDEK, ed. *Dějiny, rasa a kultura: sborník příspěvků z interdisciplinárního symposia o problematice ras, Plzeň, 12.5.2005*. Ústí nad Labem: Nakladatelství a vydavatelství Vlasty Králové, 2005. ISBN 80-903412-4-1.
6. BURYÁNEK, Jan, ed. *Interkulturní vzdělávání II.: doplněk k publikaci Interkulturní vzdělávání nejen pro středoškolské pedagogy*. Praha: Člověk v tísni, 2005. ISBN 80-903510-5-0.
7. DACÍK, Tomáš. *Člověk a rasa*. Brno: CERM, 2001. ISBN 80-7204-216-5.
8. DANICS, Štefan a Tomáš KAMÍN. *Extremismus, rasismus a antisemitismus*. Praha: Policejní akademie České republiky, 2005. ISBN 80-7251-204-8.
9. FIALOVÁ, Eva, SKÁLOVÁ, Helena, ed. *Neviditelný problém: rovnost a diskriminace v praxi : sborník textů autorského kolektivu k problematice rovnosti a diskriminace v ČR*. [Praha]: Gender Studies, 2010. ISBN 978-80-86520-30-8.
10. HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. 2. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-569-1.
11. HAYES, Nicky. *Základy sociální psychologie*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-763-9.
12. HLADÍK, Jakub. *Multikulturní výchova: (socializace a integrace menšin)*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2006. ISBN 80-7318-424-9.
13. HNILICA, Karel. *Stereotypy, předsudky, diskriminace: (pojmy, měření, teorie)*. Praha: Karolinum, 2010. Acta Universitatis Carolinae. ISBN 978-80-246-1776-3.

14. CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2016. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5326-3.
15. JIRÁSKOVÁ, Věra. *Multikulturní výchova: předsudky a stereotypy*. Praha: Epoque, 2006. ISBN 80-87027-31-0.
16. KIROVOVÁ, Iva, Martin POBOŘIL a Danuše MATÝSKOVÁ. *Multikulturní výchova: [studijní materiály pro distanční kurz Multikulturní vzdělávání pro učitele]*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003. Systém celoživotního vzdělávání Moravskoslezska. ISBN 80-7042-918-6.
17. KOLÁŘ, Zdeněk. *Výkladový slovník z pedagogiky: 583 vybraných hesel*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3710-2.
18. KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.
19. LACA, Slavomír. *Výchova - rodina - hodnoty*. Brno: Institut mezioborových studií, 2013. ISBN 978-80-87182-32-1.
20. PRŮCHA, Jan. *Interkulturní psychologie: [sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů]*. Praha: Portál, 2004. Psychologie (Portál). ISBN 80-7178-885-6.
21. PRŮCHA, Jan. *Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Triton, 2011. ISBN 978-80-7387-502-2.
22. PRŮCHA, Jan. *Multikulturní výchova: teorie - praxe - výzkum*. Praha: ISV, 2001. Pedagogika (ISV). ISBN 80-85866-72-2.
23. PRŮCHA, Jan. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-567-7.
24. PRŮCHA, Jan, ed. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-546-2.
25. PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.
26. SABEG, Yazid, et Laurence MÉHAIGNERIE. *Les oubliés de l'égalité des chances: Participation, pluralité, assimilation...ou repli?* Institut Montaigne, 2004.
27. SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika: vyučovací proces, učivo a jeho výběr, metody, organizační formy vyučování*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1821-7.

28. ŠIŠKOVÁ, Tatjana, ed. *Výchova k toleranci a proti rasismu: [multikulturní výchova v praxi]*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-182-2.
29. ŠTĚPAŘOVÁ, Ema a Lenka GULOVÁ, ed. *Multikulturní výchova v teorii a praxi*. Brno: Katedra sociální pedagogiky Pedagogické fakulty MU, 2004. ISBN 80-86633-14-4.
30. ŠVARCOVÁ-SLABINOVÁ, Iva. *Základy pedagogiky*. Praha: Vydavatelství VŠCHT, 2005. ISBN 80-7080-573-0.
31. ŠVINGALOVÁ, Dana. *Úvod do multikulturní výchovy*. Liberec: Liberecké romské sdružení, 2007. ISBN 978-80-903953-0-5.
32. WOLF, Josef. *Lidské rasy a rasismus v dějinách a v současnosti: člověk a jeho svět II*. Praha: Karolinum, 2000. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 80-246-0099-4.
33. ČESKO. Zákon č. 273 ze dne 2. srpna 2001 o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů. In: Sbíрка zákonů České republiky. 2001, částka 104.

SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

1. BURIÁNEK, Jan. Multikulturní výchova v RVP. Metodický portál RVP.cz [online]. Národní pedagogický institut České republiky, © 2006 [cit. 2021-04-18]. Dostupné z: https://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/450/MULTIKULTURNI-VYCHOVA-V-RVP.html?fbclid=IwAR3QJt1xHzVu685g9tUajGBYBTfuhFn0tKfZaDp1xV8nxWks1tCIKo1_aRc
2. GROSS, Ariela. George M. Fredrickson (1934-2008). Historians.org [online]. American Historical Association, © 2021 [cit. 2021-04-18]. Dostupné z: <https://www.historians.org/publications-and-directories/perspectives-on-history/may-2008/in-memoriam-george-m-fredrickson?fbclid=IwAR0EDjK-GDa02EKfadPTyJz6malm2I3jAUy8easAZn4pQHjbFpaBcWsdtU>
3. Hlavní strana. Církevní střední zdravotnická škola [online]. Církevní střední zdravotnická škola s.r.o., © 2021 [cit. 2021-04-19]. Dostupné z: <https://grohova.cz/>
4. Hlavní strana. Survio.com [online]. Survio, © 2021 [cit. 2021-04-19]. Dostupné z: <https://www.survio.com/>
5. Historie školy. Taneční konzervatoř Brno [online]. Taneční konzervatoř Brno, © 2021 [cit. 2021-04-19]. Dostupné z: <https://www.tkbrno.cz/>
6. James A. Banks Home. College of Education University of Washington [online]. University of Washington College of Education, © 2021 [cit. 2021-04-18]. Dostupné z: https://education.uw.edu/people/faculty/jbanks?fbclid=IwAR3BNh695xQlp_tM_6nADsK8dwsuZANCYFeC8L1S46Furds_WtWUazLCIp4
7. Laca Slavomír. Pražská vysoká škola psychosociálních studií [online]. Praha: Pražská vysoká škola psychosociálních studií, © 2021 [cit. 2021-04-18]. Dostupné z: https://www.pvsp.s.cz/nase-skola/akademicti-pracovnici/detail/laca-slavomir/?fbclid=IwAR0dBsFW7dmlmhGC7DMF12Uxb5i_4ieoCSYu6elGSE3H4Q3BQXIAiPJ49Cw
8. RABUŠICOVÁ, Milana. Ohlédnutí: rozhovor s Janem Průchou. Studia paedagogica [online]. Brno: Studia paedagogica, © 2015 [cit. 2021-04-18]. Dostupné z: <https://www.phil.muni.cz/journals/index.php/studia->

paedagogica/article/viewFile/1114/1363?fbclid=IwAR2A36QCZObioAihzhsQ_YvtuHI9HyHEe7tdgNLfHti4v9HCOAsZ3MBm4I

9. Tatjana Šišková. Databazeknih.cz [online]. Databazeknih.cz, © 2021 [cit. 2021-04-19]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/tatjana-siskova-39684>
10. Šišková Tatjana, PhDr. Asociace mediátorů České republiky [online]. Asociace mediátorů České republiky, © 2021 [cit. 2021-04-19]. Dostupné z: <http://www.amcr.cz/mediatori/siskova-tatjana--phdr--48.html?fbclid=IwAR3vbBpHcwJpHNX24BiEW9TTrKjHQ1Z00T42isyLBgwAulDehc9jDb0sKms>
11. TATTRIE, Jon. The Canadian Encyclopedia [online]. The Canadian Encyclopedia, © 2021 [cit. 2021-04-18]. Dostupné z: https://www.thecanadianencyclopedia.ca/en/article/racism?fbclid=IwAR0-zwQoopk6_AzU-UHZT4uY81Zu3c8oCstUCob-TsPFWAt14zbYjDnZyE
12. Úvod. JaroslavBalvin.eu [online]. Jaroslav Balvín, © 2021 [cit. 2021-04-18]. Dostupné z: <http://jaroslavbalvin.eu/?fbclid=IwAR1BN8VcfK0aQRhQHTAu2b37jsscaBIG5pl6MHPfDdFXcxYJapsWpxIGtqg>
13. Zpravodajské weby 2020: Na čele Novinky, v TOP 10 i nový web CNN Prima. MEDIAGURU [online]. Praha: PHD, © 2021 [cit. 2021-04-18]. Dostupné z: <https://www.mediaguru.cz/clanky/2021/01/zpravodajske-weby-2020-na-cele-novinky-v-top-10-i-novy-web-cnn-prima/>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

ANG.	Anglicky
CSZŠ	Církevní střední zdravotnická škola s.r.o.
ČR	Česká republika
ISCED	International Standard Classification of Education
JAR	Jihoafrická republika
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MKV	Multikulturní výchova
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
MV	Ministerstvo vnitra
NĚM.	Německy
OSN	Organizace spojených národů
RVP	Rámcově vzdělávací program
SB.	Sbírka
TK	Taneční konzervatoř Brno
USA	United States of America

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1 – Jsem studentem/kou střední školy	41
Graf č. 2 – Navštěvuji obor.....	42
Graf č. 3 – Studuji	43
Graf č. 4 – Byli jste někdy svědkem rasistických projevů na vaší škole?	44
Graf č. 5 – Jste svým okolím dostatečně stimulováni k toleranci vůči ostatním?	46
Graf č. 6 – Máte v rámci vyučování dostatečný prostor vyjádřit svůj názor na rasismus?	47
Graf č. 7 – O problematice rasismu nejčastěji debatujeme:	49
Graf č. 8 – Se svými vrstevníky problematiku rasismu probíráte:.....	50
Graf č. 9 – Máte nějakého kamaráda/ku, jiné etnické skupiny, se kterou se scházíte ve volném čase?	52
Graf č. 10 – Ke studentům etnických menšin je v porovnání k ostatním studentům naší školy přístupováno:	53
Graf č. 11 – Souhlasíte s tvrzením, že je důležité přistupovat ke všem etnickým skupinám stejně a to ve všech aspektech života?.....	54
Graf č. 12 – Přistupují pedagogové vaší školy rozdílným způsobem ke studentům odlišných etnických skupin?	55
Graf č. 13 – Se spolužáky jiných etnických skupin vycházíte většinou:.....	56
Graf č. 14 – Setkali jste se někdy na vaší škole se situací, v níž byla jedna z etnických skupin upřednostněna před jinou etnickou skupinou?	57
Graf č. 15 – Jsou pro vás témata multikulturní výchovy, v rámci různých vyučovacích předmětů na vaší škole zajímavá?.....	58
Graf č. 16 – Má vaše škola nějaké doprovodné programy (např. školní, kulturní či sportovní akce, přednášky, besedy, kroužky apod.), díky kterým se setkáváte s tématy multikulturní výchovy?	59
Graf č. 17 – Jak byste hodnotili probírání témat multikulturní výchovy v rámci různých vyučovacích předmětů?	64

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Vzor nevyplněného dotazníku

Příloha P II: Rešerše vybraných literárních zdrojů

PŘÍLOHA P I: VZOR NEVYPLNĚNÉHO DOTAZNÍKU

Dotazník Marečková

Milí studenti,

jmenuji se Pavlína Marečková a jsem studentkou třetího ročníku Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně oboru sociální pedagogika. Chtěla bych vás požádat o vyplnění tohoto dotazníku, který bude sloužit jako podklad pro zpracování mé bakalářské práce, která se zaměřuje na zjišťování povědomí studentů o oblasti rasismu, etnických skupin a multikulturní výchovy.

Odpovědi prosím zvolte nebo ve stručnosti vypište tak, aby co nejlépe vystihovaly váš postoj k dané problematice.

Děkuji za vyplnění dotazníku a za váš čas.

1 Jsem studentem/kou střední školy

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Církevní střední zdravotnická škola s.r.o., Grohova Taneční konzervatoř Brno, Nejedlého

2 Navštěvuji obor

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- zdravotnický asistent (praktická sestra) ošetřovatel zdravotnické lyceum tanec

3 Studuji

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- druhý ročník třetí ročník (sedmý ročník Taneční konzervatoře) čtvrtý ročník (osmý ročník Taneční konzervatoře) absolutorium (Taneční konzervatoř)

4 Byli jste někdy svědkem rasistických projevů na vaší škole?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- ano ne

5 V případě odpovědi ano, stručně popište, o jakou zkušenost se jedná

6 Jste svým okolím dostatečně stimulováni k toleranci vůči ostatním?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

ano ne

7 Máte v rámci vyučování dostatečný prostor vyjádřit svůj názor na rasismus?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

ano ne

8 Stručně napište, co si představíte pod pojmem rasismus:

9 O problematice rasismu nejčastěji debatujeme:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

v rodině ve škole s kamarády jinde

10 Se svými vrstevníky problematiku rasismu probíráte:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

velmi často často nepříliš často nikdy

11 Naši školu navštěvují studenti následujících etnických skupin:

12 Máte nějakého kamaráda/ku, jiné etnické skupiny, se kterým/kterou se scházíte ve volném čase?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

ano ne

13 Ke studentům etnických menšin je v porovnání k ostatním studentům naší školy přistupováno:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

lépe rovně hůře

14 Souhlasíte s tvrzením, že je důležité přistupovat ke všem etnickým skupinám stejně a to ve všech aspektech života?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

souhlasím spíše souhlasím spíše nesouhlasím nesouhlasím

15 Přistupují pedagogové vaší školy rozdílným způsobem ke studentům odlišných etnických skupin?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

ano ne

16 Se spolužáky jiných etnických skupin vycházíte většinou:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

velmi dobře dobře špatně velmi špatně

17 Setkali jste se někdy na vaší škole se situací, v níž byla jedna z etnických skupin upřednostněna před jinou etnickou skupinou?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

ano ne

Multikulturní výchova cílí k tomu, abychom se všichni navzájem tolerovali, spolupracovali mezi sebou a nezamýšleli se nad rozdílností lidí. V praxi se s ní můžete setkat v podobě přednášek, kulturních a společenských akcí, letákových kampaní atd.

18 Jsou pro vás témata multikulturní výchovy, v rámci různých vyučovacích předmětů na vaší škole zajímavá?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

ano ne nevím

19 Má vaše škola nějaké doprovodné programy (např. školní, kulturní či sportovní akce, přednášky, besedy, kroužky apod.), díky kterým se setkáváte s tématy multikulturní výchovy?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

ano ne

20 Pokud jste v předchozí otázce odpověděli ano, doplňte, o jaký doprovodný program se jedná. V případě odpovědi ne, doplňte, o jaký doprovodný program byste měli zájem.

21 Pokud jste v otázce číslo 19 odpověděli ano, napište, zda doprovodné programy vaší školy naplňují vaše očekávání. V případě odpovědi ne na otázku číslo 19 doplňte, co by doprovodné programy měly obsahovat, aby byla vaše očekávání naplněna.

22 Jak byste hodnotili probírání témat multikulturní výchovy v rámci různých vyučovacích předmětů?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- výborný dobrý dostačující nedostačující

PŘÍLOHA P II: REŠERŠE VYBRANÝCH LITERÁRNÍCH ZDROJŮ

Rešerše vybraných knih nejsou řazeny abecedně, ani dle roku vydání, ale jsou řazeny podle významnosti, kterou pro nás jednotlivé publikace představují a dále dle množství citací jednotlivých zdrojů v naší bakalářské práci.

- PRŮCHA, Jan. *Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Triton, 2011. ISBN 978-80-7387-502-2.

Autor v publikaci poukazuje na multikulturní výchovu jak z teoretického, tak z praktického hlediska. Na příkladech z praxe a zajímavých výzkumech poukazuje na problémy soužití lidí různých etnik. Knihu je možno chápat jako příručku či návod, jak vycházet s lidmi jiných etnických či rasových skupin a domníváme se, že by mohla být skvělým podkladem pro pedagogy v rámci výuky multikulturní výchovy. V rámci všech literárních zdrojů, které sloužily jako podklad k naší bakalářské práci, byla pro nás tato kniha tou nejpřínosnější. Je psána jazykem, kterému porozumí i laik a na rozdíl od jiných uvádí nespočet příkladů z praxe.

- ŠÍŠKOVÁ, Tatjana, ed. *Výchova k toleranci a proti rasismu: [multikulturní výchova v praxi]*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-182-2.

Tato kniha si nás získala především díky informacím o zvycích různých etnik a díky příkladům netolerance. Publikace obsahuje zajímavé interaktivní hry a výsledky výzkumů, které se zabývají postoji mládeže k etnickým menšinám. Kniha především pomáhá porozumět jim. Odpovídá na otázku, proč určité etnické skupiny dělají to, nebo naopak nedělají tamto.

- WOLF, Josef. *Lidské rasy a rasismus v dějinách a v současnosti: člověk a jeho svět II*. Praha: Karolinum, 2000. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 80-246-0099-4.

Publikace se věnuje vývoji lidských ras a projevům rasismu. Těmto oblastem se věnuje v rámci Česka i zahraničí. Autor připouští existenci různých ras lidí, avšak zcela odsuzuje jejich hodnocení právě podle jejich rasové příslušnosti. Kniha rozebírá některá témata poměrně široce a některá témata nejsou z našeho pohledu zcela začleněna do celkového

kontextu knihy. Přesto, že kniha byla vydána již v roce 2000, její obsah se nám jeví jako velmi aktuální i dnes.

- KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.

Knihla nabízí souhrnný a perfektně ucelený pohled na sociální a pedagogické problémy. Poukazuje na sociální souvislosti při formování lidské osobnosti pod vlivem užšího i širšího sociálního prostředí. Zaujala nás především díky nastíněným problémům, jakými jsou krizové situace, rozdílné životní způsoby jedinců, životní a výchovné problémy, se kterými se jedinec v každodenním životě setkává. Kniha je pojata především jako studijní text k výuce sociálních či pedagogických oborů. Je však psána jazykem, který si získá i člověka v tomto oboru neznalého.

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Autor:	Pavλίna Marečková
Studijní obor:	Sociální pedagogika
Studijní program:	B7507 Specializace v pedagogice
Forma studia:	Kombinovaná
Název práce:	Výchova ve vztahu k rasismu vůči etnickým skupinám na středních školách v Brně
Rok:	2021
Počet stran:	76
Vedoucí práce:	Doc. PhDr. Mgr. Jaroslav Balvín, CSc.